Na podlagi 28. člena Zakona o javni rabi slovenščine (Uradni list RS, št. 86/04 in 8/10) in 109. člena Poslovnika državnega zbora (Uradni list RS, št. 92/07 – uradno prečiščeno besedilo in 105/10) je Državni zbor na seji dne 15. julija 2013 sprejel

R E S O L U C I J O
o Nacionalnem programu za jezikovno politiko 2014–2018 (ReNPJP14–18)

1 Uvod

1.1 Izhodišče in ocena stanja

Celovita študija o jezikovnopolitičnem stanju v času pred pripravo Nacionalnega programa za jezikovno politiko iz različnih vzrokov ni bila opravljena. Zadnja celovita analiza je tako še vedno prikaz jezikovnega stanja, ki je kot dodatek priložen Nacionalnemu programu za jezikovno politiko 2007–2011.

Spremembam, do katerih je prihajalo glede na jezikovnopolitično stanje, opisano v omenjenem dodatku, lahko deloma sledimo na podlagi nekaterih posamičnih študij, ki jih je naročila Služba za slovenski jezik – še posebej na podlagi študije *Pregled uresničevanja predvidenih ukrepov in nalog za doseganje resolucijskih ciljev (s socio-kulturološko razčlembo učinkov uresničevanja) glede na nosilce, roke in proračunske možnosti, z določitvijo danih in za merilo uporabnih kazalnikov* – ter nekaterih manjših raziskav, ki so bile v tem času objavljene v strokovni in znanstveni literaturi.

Ker bo najpozneje do sprejetja naslednjega nacionalnega programa za jezikovno politiko potreben nov celovit vpogled v jezikovnopolitično stanje v Republiki Sloveniji, je v ta dokument vključenih več ukrepov, ki bodo omogočili izdelavo ustreznih študij, Služba za slovenski jezik pa bo poskrbela tudi za izdelavo novega celovitega pregleda slovenske jezikovne situacije, ki bo na voljo najpozneje leto dni pred začetkom izdelave novega nacionalnega programa za jezikovno politiko.

Kar se tiče sprememb na področju zakonodaje, lahko izpostavimo dve:

- Leta 2008 je bila sprejeta Uredba o potrebnem znanju slovenščine za posamezne poklice oziroma delovna mesta v državnih organih in organih samoupravnih lokalnih skupnosti ter pri izvajalcih javnih služb in nosilcih javnih pooblastil.
- V letu 2010 je pristojna Služba za slovenski jezik pripravila strokovne podlage za spremembo Zakona o javni rabi slovenščine. Spremembe je bilo treba napraviti predvsem zaradi prakse sodišč Evropske unije in načela prostega pretoka ljudi, blaga in storitev, in sicer v točkah, ki sta izrecno zahtevali uporabo slovenskega jezika pri označevanju izdelkov in oglaševanju izdelkov in storitev. S spremembo zakona je bilo namesto njiju uveljavljeno ohlapnejše določilo o »zlahka razumljivem jeziku«. Zakon je bil dopolnjen tudi v 2. členu, saj sta bila s področja pravne regulacije izvzeta jezik umetnosti in jezik verskih obredov.

Služba za slovenski jezik objavlja področne zakone, ki poleg Ustave Republike Slovenije in Zakona o javni rabi slovenščine vsebujejo določbe o rabi jezika, na spletnih straneh MK.

Kar se tiče finančnih sredstev, namenjenih izvajanju Resolucije o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2007–2011, je bilo mogoče celovito slediti zgolj sredstvom za jezikovno politiko, ki so bila letno zagotavljana v proračunu Ministrstva za kulturo na podlagi

pristojnosti tega ministrstva in proračunu nekdanje Službe Vlade RS za evropske zadeve oziroma Službe Vlade RS za razvoj in evropske zadeve. Aktivnosti, ki so jih izvajale služba (sektor) za slovenski jezik ter druge notranje organizacijske enote v ministrstvu samem, so bile financirane iz rednih in drugih namenskih sredstev ministrstva. Aktivnosti, ki jih služba oziroma ministrstvo ni moglo izvesti z lastnimi zmogljivostmi, so izvajali zunanji izvajalci, zanje pa so bila zagotovljena finančna sredstva na posebni proračunski postavki. Njihov (omejeni) obseg pa ni v nobenem letu veljavnosti dosedanje resolucije omogočal izvedbe vseh z njo predvidenih aktivnosti. Na podlagi Zakona o javni rabi slovenščine, zakonov o izvrševanju proračunov Republike Slovenije za posamezna leta ter vsakoletnih sklepov pristojnega ministra o (so)financiranju dejavnosti Ministrstva za kulturo pri uresničevanju nalog iz Resolucije o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2007–2011 je v omenjenih letih pristojna služba (prej sektor) izvedla ustrezne postopke za izbiro izvajalcev predvidenih aktivnosti, pri čemer je uporabila tudi predpise s področja javnega naročanja. V obdobju 2007–2011 je bilo za izvajanje Resolucije v okviru Ministrstva za kulturo porabljenih 364.109 evrov, v okviru nekdanje Službe Vlade RS za evropske zadeve pa 32.400 evrov.

Kljub pomanjkanju celostne analize stanja sta v zadnjih letih tako stroka kot politika na ravni strateških načrtov za druga specialna področja prepoznali nekaj izzivov, ki jih pričujoči program poskuša celostno naslavljati. V nadaljevanju se bomo osredotočili na področji jezikovnega izobraževanja in jezikovne opremljenosti, ki sta na ravni ciljev in ukrepov najbolj natančno obdelani.

Jezikovno izobraževanje je kompleksno področje jezikovne politike. Pričujoča resolucija poskuša parcialne akcije (na primer na področju tujih jezikov, katerih rezultati so izkazani v mednarodno primerljivem merilu, prim. Prva evropska raziskava o jezikovnih zmožnostih: zaključno poročilo; Evropska komisija, junij 2012) sinergično povezati v usklajeno celoto s skupnim prizadevanjem za ustvarjanje pogojev do dostopa do znanja jezikov. Cilj teh prizadevanj mora biti zagotavljanje enakopravne družbene participacije za vse govorce in govorke,[1] tako v znotraj, kot medkulturnem kontekstu. Osrednja jezikovnopolitična pozornost na področju jezikovnega izobraževanja velja slovenščini v Republiki Sloveniji. Učenje slovenščine kot prvega jezika je dolgo veljalo za dejavnost, ki jo ustrezno načrtujejo, usmerjajo in evalvirajo predstavniki didaktične stroke in pristojne inštitucije. V zadnjih letih pa so vse glasnejši tudi nekateri drugi zainteresirani predstavniki širše slovenistike, ki opozarjajo na potrebo po večji vključenosti zainteresiranih deležnikov (Za premislek o učnih načrtih za pouk slovenščine, Delo, 4. december 2010, 25 podpisnikov), pri čemer opozarjajo na pomanjkanje raziskav, neodvisnega spremljanja učnih načrtov, usklajenost terminologije in metodike poučevanja slovenščine in tujih jezikov ter potrebe po znotraj- in medpredmetnem povezovanju. Rezultati mednarodne raziskave Pisa, ki so bili objavljeni leta 2010, so potrdili podpovprečne rezultate slovenskih petnajstletnikov s področja bralne pismenosti med 66 državami OECD in partnericami, zlasti z vidika najvišjih zmožnosti. Bralna pismenost je v okviru raziskave opredeljena kot posameznikova sposobnost razumevanja, uporabe in razmišljanja o napisanem besedilu, za doseganje določenih namenov, razvijanje posameznikovega znanja in zmožnosti ter sodelovanje v družbi, zato presega pouk slovenščine, je pa z njim vendarle tesno povezana, saj ravno pri pouku slovenščine ozaveščamo učence o različnih bralnih strategijah, vzgajamo potrebo po branju umetnostnih besedil ipd. Nacionalna strokovna skupina za pripravo Bele knjige o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji je izpostavila primerljivost na ravni kriterijev, ne le vsebin: »Če želimo doseči mednarodno primerljivo izobraženost naših učencev, moramo poleg mednarodno usklajenih učnih načrtov in standardov znanja doseči tudi mednarodno usklajenost kriterijev ocenjevanja znanja, seveda s tistimi državami, s katerimi se želimo primerjati.« Na tem področju se vzpostavlja javna strokovna debata (tematska številka Jezika in slovstva o zunanjem preverjanju znanja iz slovenščine kot prvega jezika v osnovni in srednji šoli, št. 1–2, 2012), ki jo je treba spodbujati, vključno z raziskavami, ki bodo poiskale slabosti, prednosti in izzive našega sistema jezikovnega izobraževanja s poudarkom na pismenosti. Nizka stopnja pismenosti je družbeni problem z zelo velikimi posledicami za

prizadevanja in strategije na področju javnega zdravja, zaposlovanja, digitalne udeležbe, e-upravljanja, civilne udeležbe, revščine in socialne vključenosti, ugotavlja tudi posebna Strokovna skupina EU na visoki ravni za pismenost, katere priporočila so povzeta v sklepu Sveta EU o pismenosti z dne 26. novembra 2012. V tem smislu je pomembno spodbujati in razvijati prav vse vidike pismenosti, s posebno občutljivostjo tudi razvijanje jezikovne zmožnosti manjšin, vključenost govorcev s posebnimi potrebami in otrok priseljencev. O pomanjkljivem sistemu jezikovne integracije slednjih opozarjata stroka in tudi politika na ravni strateških dokumentov že dalj časa (Knez: Jezikovno vključevanje (in izključevanje) otrok priseljencev, Zbornik Obdobja 28, Ljubljana 2009, Medvešek in Bešter: Migrantski otroci in učenje slovenščine v slovenskem izobraževalnem sistemu, Uporabno jezikoslovje 9–10, Ljubljana 2011; Strategija vključevanja otrok, učencev in dijakov migrantov v sistem vzgoje in izobraževanja v RS, kolegij ministra MŠŠ 2007, Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v RS, MŠŠ, Ljubljana 2011). Pri jezikovnem izobraževanju je treba celostno načrtovati in spremljati celotno vertikalo, vključno z jeziki v visokem šolstvu, o čemer v zadnjih letih potekajo živahne razprave stroke, kako namreč uravnotežiti težnjo po odličnosti (ena od poti je gotovo premišljena internacionalizacija) na eni strani in skrb za razvoj krepitev slovenščine tudi na tem področju na drugi strani (Starc (ur.): Akademski jeziki v času globalizacije, Univerza na Primorskem, Koper 2012). Slovenska jezikovna politika bi morala s posebno pozornostjo obravnavati tudi učenje slovenščine kot sosedskega jezika (za Italijane, Avstrijce, Madžare in Hrvate). To bi bilo pomembno tudi za premagovanje nerazumevanja in težav, s katerimi se na marsikaterem odseku obmejnega pasu sosednjih držav srečujejo pripadniki avtohtone slovenske narodne manjšine (v vseh štirih sosednjih državah). Šengensko odprtost državnih meja bi bilo mogoče bolj izrabiti za uveljavljanje kulturnopolitične vizije skupnega slovenskega kulturnega prostora. Čeprav se stanje po vstopu Slovenije v EU postopoma izboljšuje (ugled slovenščine kot enega izmed uradnih jezikov EU), v nekaterih primerih še ni zadostnega napredka, na primer glede nerednega financiranja slovenskih kulturnih in izobraževalnih ustanov v Italiji, reševanja jezikovnega položaja porabskih Slovencev na Madžarskem na področju šolstva ipd.

Na področju jezikovne opremljenosti ravno tako ugotavljamo izzive, ki so potrebni hitrega in učinkovitega ukrepanja. V publikaciji Strokovni posvet o novem slovarju slovenskega jezika (Založba ZRC 2009), katere soizdajatelja sta SAZU in ZRC SAZU, je bila že leta 2009 v uvodu poudarjena potreba po izdelavi novega slovarja slovenskega jezika: »Slovenska strokovna in laična javnost namreč soglašata, da naš jezik nujno potrebuje nov slovar, saj je od izida zadnje knjige Slovarja slovenskega knjižnega jezika minilo že 17 let, od pripravljalnih in konceptualnih del zanj pa že pol stoletja, poleg tega se današnji čas razlikuje od časa nastajanja tega slovarja po družbenem in ekonomskem redu, kar je deloma vplivalo tudi na vrednostni sistem naroda, in po bliskovitem vzponu sodobnih tehnologij.« Kot ena od prioritet je bila torej v času veljave pretekle resolucije prepoznana potreba po izdelavi novega enojezičnega slovarja slovenskega jezika, ki bo prilagojen novim družbenim in tehnološkim okoliščinam. Na področju standardizacije je bila izpostavljena predvsem potreba po prilagajanju pravopisnih priročnikov novi stvarnosti: »Narava vprašanj sodobne javnosti, ki jih je mogoče opazovati tudi v spletnih svetovalnicah in forumih, kaže na dejanske pomanjkljivosti obstoječih pravil, saj je vse manj vprašanj povezanih z interpretacijo obstoječe kodifikacije in vse več težav povezanih z novimi položaji rabe« (Sodobni pravopisni priročnik med normo in predpisom, Založba ZRC 2011). Poleg tega so strokovnjaki na tem področju pogrešali boljšo organiziranost stroke in institucionalno podporo, ki bi omogočila širši konsenz glede standardizacijskih vprašanj: »Za celostno preureditev in prenovo pravopisnih pravil bi bilo treba upoštevati najširši krog jezikovnih uporabnikov, organizirati vseslovenski znanstveni posvet glede sprememb v standardizaciji in v tem okviru oblikovati delovno telo, ki bi sodelovalo pri izdaji posodobljenih pravopisnih pravil« (ibid.).

Na področju jezikovnih tehnologij je bila v okviru evropskega raziskovalnega projekta META-NET opravljena primerjalna analiza razvitosti jezikovnih virov in tehnologij za

slovenščino v primerjavi z drugimi evropskimi jeziki (Slovenski jezik v digitalni dobi, Springer 2012), ki je pokazala, da pri slovenščini »manjkajo vsi viri in orodja za naprednejše procesiranje, kot je razločevanje pomenov, prepoznavanje argumentne strukture ali pomenskih vlog, razreševanje anaforičnih razmerij, prepoznavanje strukture ali koherentnosti besedila, retorične strukture, analize argumentacije, besedilnih vzorcev ali tipov, multimedijskega luščenja podatkov, večjezičnega luščenja podatkov itd.« Na področju govornih tehnologij »je sinteza govora trenutno najbolj razvita tehnologija. Razpoznava govora je omejena na povsem osnovne aplikacije in orodja. Splošna dostopnost orodij in virov pri govornih tehnologijah je relativno nizka.« Študija kot problematičen del izpostavlja »obsežnost vseh virov«, poleg tega zlasti to, da »manjka tudi skupna infrastruktura za hranjenje, vzdrževanje in distribucijo izdelanih virov in orodij ter skupna organizacijska platforma za sodelovanje akterjev na tem področju.«

Potrebo po vzpostavitvi infrastrukture za jezikovne vire in tehnologije potrjuje tudi Načrt razvoja raziskovalnih infrastruktur 2011–2020, ki ga je Vlada RS sprejela aprila 2011. V okviru družboslovnih in humanističnih raziskovalnih infrastruktur je izpostavljena infrastruktura CLARIN kot »idealno okolje tako za razvoj slovenskih jezikovnih virov in orodij, ki bi bili zaradi mednarodnega sodelovanja bolj standardizirani in večkratno uporabni, sodelovanje s strokovnjaki za tehnološko bolj podprte jezike in izobraževanje raziskovalcev na tem področju pa omogoča pretok znanja o teh tehnologijah.«

1.2 Okvir nacionalnega programa za jezikovno politiko

Sodobna slovenska jezikovna situacija zahteva premišljeno in dejavno jezikovno politiko, ki upošteva zgodovinske danosti in tradicijo, hkrati pa opravlja nove naloge in dosega nove cilje v sodobnih razmerah. Razvojno naravnana jezikovna politika temelji na prepričanju, da so slovenska država, slovenski jezik in slovenska jezikovna skupnost vitalne in dinamične pojavnosti, ki naj se nadalje razvijajo in krepijo. Na področjih, ki potrebujejo za ohranjanje obsega, vitalnosti in dinamičnosti slovenskega jezika še posebno skrb, pa je potrebno zagotavljati ukrepe, ki bodo stanje po potrebi izboljševale.

Bistveni del uresničevanja temeljnih človekovih pravic je tudi pravica posameznikov in posameznic do rabe svojega jezika in do povezovanja v jezikovne skupnosti. Ob tem mora slovenska jezikovna politika z ustreznimi ukrepi poskrbeti, da bo slovenščina pri domačih govorcih ostajala prevladujoča prostovoljna izbira v čim večjem obsegu zasebne in javne rabe, kjer in kolikor izkušnje kažejo, da so nekateri govorci slovenščine pripravljeni svoj materni jezik neupravičeno zapostavljati, pa se ne sme apriorno odpovedovati možnosti zavezujočega pravnega predpisovanja rabe v določenih jezikovnih položajih. Še pomembneje za nadaljnjo vitalnost in krepitev položaja slovenščine pa je pri govorcih slovenščine uzavestiti njeno polnofunkcionalnost ter s sistematičnim razvijanjem veščin, spretnosti in vednosti o sistemskih izraznih možnostih, ki jih ponuja slovenščina, vzgajati in spodbujati suverene, samozavestne in motivirane uporabnike slovenskega jezika, hkrati pa ga temeljiteje opremiti z vsem, kar za svoje delovanje potrebujejo vsi sodobni javni jeziki in njihovi govorci.

Slovenska jezikovna politika se zaveda posebne odgovornosti, ki jo ima do Slovencev zunaj meja Republike Slovenije, hkrati pa upošteva vse govorce, ki jim slovenščina ni materni jezik: pripadnike madžarske in italijanske narodne skupnosti, romske skupnosti, priseljence ter vse druge, ki prihajajo ali želijo prihajati znotraj ali zunaj meja Republike Slovenije v stik s slovenskim jezikom. Spodbuja učenje in rabo slovenskega jezika na vseh ravneh ter za vse ciljne skupine, hkrati pa sistematično skrbi za čim boljši sistem poučevanja tujih jezikov in njihovo ustrezno razpršenost glede na kulturnocivilizacijske in gospodarske potrebe Republike Slovenije.

S še posebno občutljivostjo skrbi za govorce s posebnimi potrebami. V tem okviru je zaradi specifike njihovega sporazumevanja posebna skrb namenjena gluhim (slovenskemu znakovnemu jeziku kot prvemu jeziku večine gluhih), pa tudi vsem drugim osebam s posebnimi potrebami: slepim in slabovidnim (besedilom v brajici ter informacijski komunikacijski tehnologiji, namenjeni slepim in slabovidnim osebam), osebam s specifičnimi motnjami (kot so disleksija, slabše bralne in učne zmožnosti, govorno-jezikovne motnje ipd.) ter osebam z motnjo v duševnem razvoju.

Pomemben vidik uresničevanja jezikovnih pravic je tudi vzpostavljanje pogojev za strpno in spoštljivo sporazumevanje. Republika Slovenija na vseh področjih javnega življenja (izobraževanje, mediji, gospodarstvo itd.) z različnimi mehanizmi, spodbujevalnimi in normativnimi, skrbi za modus sporazumevanja, ki zagotavlja vsem družbenim skupinam enakopravno participacijo v družbi (neseksistična raba jezika, spoštovanje kulturne raznolikosti na ravni jezika ipd.).

Posebno pozornost namenja tudi prednostim in izzivom, ki jih prinaša dejstvo, da je slovenščina uradni jezik Evropske unije.

Slovenska jezikovna politika mora v naslednjem programskem obdobju zagotoviti ustrezen institucionalni in programski okvir za izdelavo takih jezikovnonačrtovalnih korakov, ki bodo dogovorno, strokovno kakovostno in operativno učinkovito uresničili postavljene načelne cilje. Zato jezikovnopolitični program predvideva kot začetni izvedbeni korak za dosego ciljev oblikovanje dveh med seboj usklajenih, samostojnih in celovitih jezikovnonačrtovalnih nacionalnih dokumentov:

1) Akcijskega načrta za jezikovno izobraževanje,
2) Akcijskega načrta za jezikovno opremljenost.

Program jezikovnega izobraževanja predvideva že Zakon o javni rabi slovenščine v 13. členu; potreba po drugem programu pa je utemeljena vsebinsko in izhaja iz strokovnih izkušenj pri spremljanju in usmerjanju slovenske jezikovne situacije.

Akcijska načrta se pripravita tako, da minister, pristojen za kulturo, v sodelovanju z ministrom, pristojnim za izobraževanje in znanost, najpozneje v dveh mesecih po sprejetju Resolucije v Državnem zboru imenuje delovni skupini, ki ju sestavljajo predstavniki javnih raziskovalnih in strokovnih zavodov ter civilnodružbenih in drugih teles, dejavnih na programskem področju, in predstavniki državnih organov kot nosilcev jezikovnopolitičnih ukrepov. Skupini najpozneje v enem letu od imenovanja pripravita akcijska načrta, ki ju nato po ustreznih postopkih sprejme Vlada Republike Slovenije. Za koordinacijo priprave akcijskih načrtov in delovanja delovnih skupin skrbi Služba za slovenski jezik na Ministrstvu za kulturo, ki bo v skladu z novimi zadolžitvami iz tega in naslednjega poglavja vsebinsko in kadrovsko primerno okrepljena. Akcijska načrta se morata navezovati na usmeritve, določene v tem dokumentu; kjer je to smiselno, pa naj vsebujeta tudi dolgoročnejše rešitve za obdobje od 5 do 10 let. V povezavi z oblikovanjem Akcijskega načrta za jezikovno izobraževanje bo Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport v sodelovanju z drugimi pristojnimi resorji poskrbelo tudi za posodobitev Nacionalne strategije za razvoj pismenosti, zlasti z vidika bralne pismenosti, saj rezultati mednarodnih raziskav kažejo na podpovprečne dosežke slovenskih petnajstletnikov.

1.3 Jezikovnopolitična vizija

Čeprav je Nacionalni program za jezikovno politiko odziv na celotne jezikovnopolitične razmere, je v ospredju njegove skrbi in predlaganih ukrepov slovenščina (urejanje njenega statusa in korpusa), ob tem pa svojo pozornost namenja tudi vsem drugim jezikom, ki spadajo v okvir slovenske jezikovne politike. Slovenščina je danes notranje

celovit, družbeno in strukturno neokrnjen ter razvojno odprt jezik in taka naj bo tudi v prihodnosti. Republika Slovenija zato zagotavlja, da se slovenščina uporablja in nadalje razvija na vseh področjih javnega življenja znotraj meja slovenske države ter v ustreznih evropskih in mednarodnih okvirih. Skrbi za to, da se njene državljanke in državljani ter prebivalke in prebivalci lahko vključujejo v sporazumevalne procese, ki jim omogočajo enakopravno sodelovanje v državni in mednarodni skupnosti, pridobivanje in menjavo znanja ter izpolnjevanje osebnih, poklicnih in kulturnih potreb. Osrednji cilj slovenske jezikovne politike je oblikovanje skupnosti samostojnih govork in govorcev z razvito jezikovno zmožnostjo v slovenščini, zadostnim znanjem drugih jezikov, z visoko stopnjo jezikovne samozavesti in ustrezno stopnjo pripravljenosti za sprejemanje jezikovne in kulturne različnosti. Za ta namen država zagotavlja zbiranje, obdelovanje in trajno dostopnost zanesljivih slovničnih, slovarskih in stilskih informacij o vseh pojavnih oblikah slovenščine, še posebej o knjižnem jeziku kot njeni standardni in povezovalni različici. Skrbi tudi za podatkovne jezikovne vire, ki jih govorke in govorci slovenščine potrebujejo pri učenju in rabi tujih jezikov, ter za tiste vire, ki jih potrebujejo govorke in govorci drugih jezikov pri učenju in rabi knjižne slovenščine (vključno s skrbjo za slovenski znakovni jezik in slovensko brajico).

Republika Slovenija slovenščini zagotavlja prevladujočo vlogo v uradnem in javnem življenju znotraj države, hkrati pa omogoča sporazumevanje in obveščanje v drugih jezikih v skladu s pravno in demokratično legitimnimi sporazumevalnimi potrebami svojih državljanov, drugih prebivalcev in obiskovalcev. Zavzema se za krepitev in dosledno uresničevanje jezikovnih pravic slovenske jezikovne skupnosti v sosednjih državah ter pravic govork in govorcev slovenščine kot enega izmed uradnih jezikov Evropske unije in v mednarodnih telesih. Slovenščina za svoje govorke in govorce že doslej na marsikaterem področju rabe ni bila edina možnost; s povečanim svetovnim pretokom znanja, blaga, storitev in oseb ter še učinkovitejšim učenjem drugih jezikov pa se bodo možnosti izbire raznih jezikov za izpolnjevanje različnih sporazumevalnih potreb še širile. Zato mora slovenska jezikovna politika z ustreznimi ukrepi poskrbeti, da bo slovenščina pri domačih govorcih ostajala prevladujoča prostovoljna (samoumevna) izbira v čim večjem obsegu zasebne in javne rabe, z ustrezno motivacijo pa naj bo slovenščina privlačna za učenje in rabo tudi pri čim več govorcih drugih jezikov, obvezna pa za vse tiste, ki se hočejo poklicno uveljavljati v javnem sporazumevanju ali sploh na jezikovno občutljivih delovnih mestih, pri čemer je treba spoštovati ustavna določila, ki se nanašajo na položaj in pravice pripadnikov madžarske in italijanske narodne skupnosti.

Republika Slovenija hkrati skrbi za krepitev in dosledno uresničevanje jezikovnih pravic ustavno določenih manjšin ter omogoča ohranjanje in obnavljanje rabe jezikov drugih jezikovnih skupnosti in priseljencev.

1.4 Nosilci dejavne jezikovne politike

Neposredni nosilci jezikovne politike Republike Slovenije so državni organi. Jezikovno politiko v državnem okviru je treba preoblikovati in zasnovati tako, da zanjo prevzamejo ne le izvajalsko in proračunsko odgovornost, temveč tudi vsebinsko pobudo konkretni nosilci s posameznih področij. Iz rezultatov analize izvajanja prve resolucije o nacionalnem programu jezikovne politike je mogoče sklepati, da je bilo le malo državnih ustanov in organov dejansko vključenih v določanje resolucijskih ciljev in nalog, kaj šele, da bi poskrbeli za ustrezna proračunska sredstva in prevzeli njihovo organizacijsko izvedbo.

Tedanji Sektor za slovenski jezik je sicer že pred pripravo predloga prvega nacionalnega programa za jezikovno politiko poskušal na različne načine doseči učinkovitejše in usklajeno oblikovanje in izvajanje slovenske jezikovne politike. Tako je Vlada Republike Slovenije 9. februarja 2006 sprejela *Sklep o ustanovitvi, organizaciji in delovnem področju komisije Vlade Republike Slovenije za obravnavanje predlogov predpisov z vidika*

določb Zakona o javni rabi slovenščine ter ciljev jezikovne politike in jezikovnega načrtovanja. Komisiji predseduje minister, pristojen za kulturo, njeni člani pa so predstavniki Službe Vlade Republike Slovenije za zakonodajo, Generalnega sekretariata Vlade Republike Slovenije ter ministrstev, pristojnih za šolstvo, za gospodarstvo, za znanost in tehnologijo ter za javno upravo. Sklep določa, da je tajnik komisije po položaju vodja Sektorja za slovenski jezik na tedanjem Ministrstvu za kulturo. V sedmih letih po imenovanju se ni komisija sestala niti enkrat. Usklajevanje formalnopravnih določil in predpisov v zvezi s slovenščino (in drugimi jeziki na območju Republike Slovenije) je sicer nujno potrebno – načelne vsebinske usmeritve za to prinaša tudi predlog novega programa za jezikovno politiko – toda dejavna jezikovna politika, h kateri se je Republika Slovenija zavezala z Zakonom o javni rabi slovenščine, pomeni bistveno širšo dejavnost, ki zadeva tudi druge vsebine in posledično druge mehanizme izvršilne oblasti.

Služba za slovenski jezik na Ministrstvu za kulturo (v nadaljevanju MK) je v sedanji strukturi izvršilne oblasti Republike Slovenije ključno telo za koordinacijo slovenske jezikovne politike in glede na središčno vlogo slovenskega jezika v slovenski jezikovni politiki se zdi smiselno, da to tudi ostane in se v skladu s širše razumljeno jezikovno politiko okrepi. Namreč, slovenska jezikovna politika sega vsebinsko gledano vendarle precej širše od načrtovanja položaja in podobe slovenskega jezika. Zato bo za izvajanje novega jezikovnopolitičnega programa treba oblikovati tudi novo medresorsko delovno skupino za spremljanje izvajanja (tako razumljene širše) jezikovne politike Republike Slovenije, ki ne bi soobstajala z že omenjeno komisijo za obravnavanje predlogov predpisov z vidika določb Zakona o javni rabi slovenščine, ampak bi jo nadomestila. Nova skupina z redefiniranimi pristojnostmi (v nadaljevanju) mora delovati po združenih načelih odgovornosti in operativnosti. S tem je mišljena po eni strani načelna odgovornost najvišjih predstavnikov ministrstev ter drugih vladnih služb za ustanovitev in delovanje skupine, po drugi strani pa konkretna in operativna odgovornost posameznih javnih uslužbencev kot stalnih sodelavcev skupine. Skupina se imenuje s sklepom vlade, sestavljajo pa jo javni uslužbenci iz tistih organov izvršilne oblasti in nosilcev javnih pooblastil, katerih dejavnost je najbolj neposredno povezana z jezikovnopolitičnimi vprašanji.

To so:

- Generalni sekretariat Vlade RS (GSV),
- Ministrstvo za kulturo (MK),
- Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport (MIZŠ), Urad za razvoj izobraževanja,
- Ministrstvo za pravosodje (MP),
- Ministrstvo za zunanje zadeve (MZZ),
- Ministrstvo za notranje zadeve (MNZ),
- Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (MDDSZ),
- Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo (MGRT),
- Urad RS za Slovence v zamejstvu in po svetu,
- Služba Vlade RS za zakonodajo (SVZ),
- Javna agencija za raziskovalno dejavnost RS (ARRS),
- Javna agencija za knjigo RS (JAK).

Koordinator delovne skupine je Služba za slovenski jezik, katere vodja je predsednik delovne skupine.

Naloge oziroma ukrepi, ki jih vsi ti nosilci izvajajo, so navedeni pri posameznih ciljih.

Iz analize uresničevanja Resolucije o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2007–2011 je mogoče posredno sklepati, da slovenski javni uslužbenci večinoma niso bili dobro seznanjeni s temeljnimi načeli jezikovnopolitičnega premisleka in delovanja, niti se niso dejavno vključili v pripravo dokumenta, kar se kaže v pomanjkanju ukrepanja in

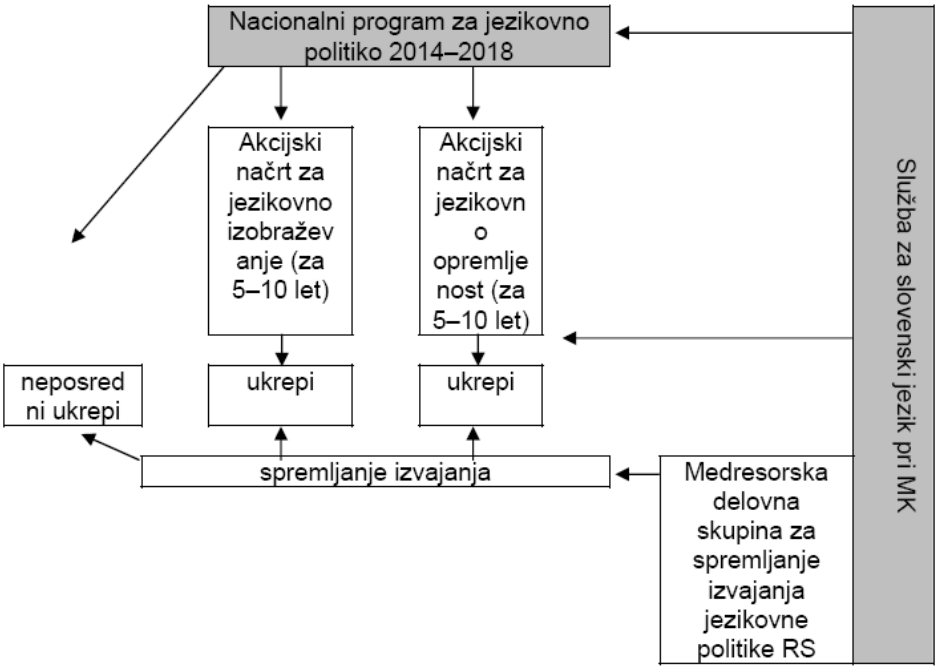
poročanja, vse to pa ovira nadaljnji razvoj dejavne jezikovne politike v Republiki Sloveniji. Zato Služba za slovenski jezik izdela poseben dokument z razumljivo in jasno oblikovanimi vodili, smernicami in vprašanji, ki bo omogočal učinkovit okvir uporabno, ciljno usmerjenega jezikovnopolitičnega razmišljanja tudi tistim javnim uslužbenkam in uslužbencem, ki se neposredno s to tematiko še niso srečali in ukvarjali. Za dodatno pomoč na začetku delovanja medinstitucionalne delovne skupine je smiselno prirediti posebno izobraževanje za imenovane člane, na katerem bi jezikovnopolitično izkušeni vladni uslužbenci in zunanji strokovnjaki predstavili temeljne parametre slovenske jezikovnopolitične situacije, okvire jezikovnopolitičnega delovanja ter usmeritve in cilje novega jezikovnopolitičnega programa. Z vsem tem bi zagotovili dobre temelje za nadaljnjo jezikovnopolitično dejavnost izvršilne oblasti, saj bodo posamezniki motivirani in usposobljeni tako za predlaganje jezikovnopolitičnih rešitev kakor tudi za njihovo izvrševanje oziroma nadzorovanje na svojem delovnem področju, hkrati pa bi bila njihova dejavnost strokovno podprta in koordinirana.

Pri predlogu ciljev in ukrepov v nacionalnem programu jezikovne politike za naslednje petletno obdobje zato med nosilci navajamo samo državne organe in nekatere nosilce javnih pooblastil, ne pa drugih javnih in zasebnih zavodov, ki po svojih ustanovnih aktih in delovnih programih opravljajo različne jezikovnonačrtovalne naloge. Dolžnost državnih organov je, da za vsak cilj in ukrep v jezikovnopolitičnem programu po veljavnih postopkih izberejo najprimernejšega izvajalca in poskrbijo za ustrezno izvedbo.

Jezikovna politika je sestavni del drugih politik, od šolske do gospodarske, z njo je povezana tudi kulturna politika. K splošnim ciljem, izraženim v viziji tega jezikovnopolitičnega programa, lahko s svojo dejavnostjo gotovo pomembno prispevajo najrazličnejši dejavniki in javni sistemi, kot so splošne knjižnice, kulturne in umetniške ustanove ter drugi. Toda naloga jezikovnopolitičnega programa je izpostaviti najnujnejše jezikovne cilje in ukrepe v naslednjem petletju, ne pa opredeljevanje jezikovne vloge in poslanstva teh ustanov in sistemov.

V resoluciji so predvidena le dodatna proračunska sredstva, ki bi jih bilo treba zagotoviti za uresničitev posameznega ukrepa. Niso pa zajeta sredstva za redne programe institucij, v okviru katerih so bodo izvajali določeni ukrepi.

Oštevilčenje ukrepov pri posameznih ciljih in ukrepih ne pomeni prioritetnega razvrščanja.

2 **Vsebinska opredelitev jezikovne politike Republike Slovenije 2014–2018 s cilji in ukrepi**

2.1 Jezikovno izobraževanje

2.1.1 Uvod

Znanje jezikov je hkrati simbolna in praktična vrednota, ki mora biti dostopna vsakomur ne glede na kulturno, izobrazbeno ali premoženjsko ozadje. Zato Republika Slovenija skrbi za jezikovno izobraževanje vseh svojih državljanov in prebivalcev, pa tudi Slovencev po svetu in tujcev, ki prihajajo v stik s slovenskim jezikovnim prostorom, na več ravneh.

V okviru svojega izobraževalnega sistema skrbi za čim kvalitetnejši pouk slovenščine kot prvega jezika na območju Republike Slovenije ter za čim večjo dostopnost pouka slovenščine za Slovence po svetu. V svojem izobraževalnem sistemu upošteva specifične potrebe tistih otrok in mladih priseljencev, ki jim slovenščina predstavlja drugi ali tuji jezik, skrbi pa tudi za promocijo učenja slovenščine pri odraslih, ki jim slovenščina predstavlja drugi ali tuji jezik, ter za promocijo učenja slovenščine v tujini. Na območjih občin, v katerih živita italijanska ali madžarska narodna skupnost, skrbi za kvalitetno izobraževanje v italijanščini oziroma madžarščini, skrbi za uporabo in razvoj jezika romske skupnosti, prav tako pa priznava vsem drugim jezikom manjšin, priseljenskih skupnosti ipd. pravico do rabe, ohranjanja in obnavljanja lastnega jezika in kulture.

Pri izobraževanju upošteva jezikovne pravice govorcev s posebnimi potrebami.

V skladu s tradicijo pozitivnega vrednotenja znanja različnih tujih jezikov in glede na sodobne potrebe po konkurenčnosti, odprtosti in demokratičnosti Slovenije je ena prednostnih usmeritev slovenske jezikovne politike upoštevanje jezikovne raznolikosti in spodbujanje funkcionalne večjezičnosti. Cilj je, da bi bili govorci slovenščine kot prvega

jezika jezikovno kompetentni in ozaveščeni in da bi razvili zmožnost učinkovitega, samozavestnega in kvalitetnega sporazumevanja v slovenščini in po možnosti vsaj še v dveh jezikih, tako na področju splošne kot poklicne rabe. Pri tem naj se utrjuje zavest o položaju slovenščine kot uradnega jezika v Republiki Sloveniji, o tem, da je slovenščina materni jezik večine prebivalstva, pa tudi drugi ali tuji jezik za številne govorce drugih maternih jezikov, ter o enakovrednosti vseh jezikov.

Skladno s spoštovanjem temeljnih človekovih pravic in načel Evropske unije se Slovenija zavezuje k spodbujanju medsebojnega razumevanja, solidarnosti in družbene kohezije. Javnost se mora zavedati, da imajo vsi pravico vključevati se v javno življenje, da mora biti srečevanje z različnostjo strpno in naklonjeno ter da imajo različne skupine govorcev slovenščine in drugih jezikov različne sporazumevalne potrebe in različno stopnjo jezikovne zmožnosti. S tem je povezano tudi ozaveščanje govork in govorcev o občutljivi rabi jezika pri vzpostavljanju družbenih razmerij (na primer neseksistična raba jezika, premišljena raba izrazov za potencialno ranljive skupine ipd.). Jezikovno izobraževanje ima ključno vlogo pri uresničevanju navedenih usmeritev. V tem okviru je bistvena razširitev razumevanja vloge učiteljev slovenščine in drugih jezikov. Ti niso le posredovalci jezikovnega, ampak tudi kulturnocivilizacijskega znanja ter so vezni člen med različnimi jeziki, kulturami in identitetami. Da bi učitelji to vlogo v resnici lahko opravljali, jih je treba dodatno usposabljati in jim dati čim večjo avtonomijo, ki med drugim vključuje tudi prožno uporabo in udejanjanje učnih načrtov glede na različne potrebe tistih, ki jih učijo. Samo tako bodo lahko postali jezikovno samozavestnejši.

Zakon o javni rabi slovenščine (13. člen) zavezuje Vlado Republike Slovenije k sprejetju posebnega programa jezikovnega izobraževanja, ki naj bi bil poleg rednega izobraževanja namenjen tudi za jezikovno izpopolnjevanje mladine in odraslih, ter programa, namenjenega tujcem v Republiki Sloveniji. Programa nista bila ne oblikovana ne sprejeta. V skladu z besedilom tega dokumenta se bo celovita problematika jezikovnega izobraževanja v Republiki Sloveniji urejala v okviru enotnega Akcijskega načrta za jezikovno izobraževanje, ki bo vseboval tudi programa, predvidena v navedenem zakonu. Akcijski načrt bo upošteval v nadaljevanju navedena izhodišča.

2.1.2 Splošni cilji in ukrepi

Nekateri cilji in ukrepi na področju jezikovnega izobraževanja se morajo načrtovati povezano in enotno ne glede na različnost jezikov in ciljnih skupin. Načrtovanje in izvajanje jezikovnega izobraževanja mora temeljiti tudi na ustreznih podatkih o jezikovnem standardu, jezikovni rabi, sporazumevalnih potrebah, jezikovnih stališčih ipd., katerih pripravo in zbiranje predvideva ta dokument.

1. cilj: Uskladitev dejavnosti jezikovnega izobraževanja na vseh ravneh

Ukrep:

- v okviru sprejemanja Akcijskega načrta za jezikovno izobraževanje se opredelijo dejavnosti na vseh zadevnih področjih, in sicer glede na tip govorcev, raven šolanja, jezike in družbene potrebe, po prioritetah in v danem časovnem okviru (5–10 let).

Kazalnik:

- izdelava Akcijskega načrta za jezikovno izobraževanje.

Predvidena sredstva: 25.000 EUR.

Predvideni učinki: usklajeno in učinkovito načrtovanje in izvajanje jezikovne politike na področju jezikovnega izobraževanja ter posledično dvig ravni funkcionalne pismenosti vseh tipov govorcev.

Nosilec: MK.

2. cilj: Zmožnost govorcev slovenščine za uporabo jezikovnih priročnikov in jezikovnih tehnologij

Ukrep:
- usposobiti govorce in učeče se za učinkovito sporazumevanje v slovenskem jeziku, temelječem na ustreznem znanju in pozitivnem odnosu do jezika;
- izobraževanje (učiteljev[2] in učečih se) za delo z jezikovnimi priročniki in viri.

Kazalnik:
- število izvedenih izobraževalnih oblik.

Predvidena sredstva: 100.000 EUR.

Predvideni učinki: povečanje števila usposobljenih učiteljev in učečih se za kompetentno uporabo priročnikov in drugih jezikovnih virov, povečano število poznavalcev jezikovnih tehnologij, njihova množičnejša uporaba, učinkovitejše delo v izobraževalnih procesih.

Nosilca: MIZŠ, MK.

3. cilj: Ozaveščenost o različnosti sporazumevalnih potreb in načinov sporazumevanja

Ukrep:
- senzibilizacija o različnih sporazumevalnih potrebah in zmožnostih različnih skupin govorcev in sprejemljivosti različnih oblik sporazumevanja.

Kazalnik:
- število dogodkov in gradiv, ki prispevajo k uresničevanju ukrepa.

Predvidena sredstva: 60.000 EUR.

Predvideni učinki: učinkovitejše in strpnejše sporazumevanje med različnimi skupinami govorcev.

Nosilca: MK, MIZŠ.

4. cilj: Večjezikovna in medkulturna ozaveščenost

Ukrep:
- priprava dodatnih učnih vsebin in gradiv s področja večjezičnosti in medkulturne komunikacije.

Učitelji:
- medkulturno opismenjevanje učiteljev in vzgojiteljev.

Učeči se:
- vzgajanje za razumevanje večjezičnosti in medkulturnosti.

Kazalnik:

- število novih gradiv in pripravljenih učnih vsebin s tega področja.

Predvidena sredstva: 100.000 EUR.

Predvideni učinki: zviševanje stopnje sporazumevanja med različnimi skupinami, zviševanje praga tolerance v večjezičnih/večkulturnih okoljih, učinkovitejše sporazumevanje med različnimi udeleženci izobraževalnih procesov.

Nosilca: MIZŠ, MK.

5. cilj: Spremljanje jezikovnega stanja

Ukrepi:
- sistematično spremljanje bralne in funkcionalne pismenosti ter spodbujanje raziskav o slabostih, prednostih in izzivih jezikovne politike in izobraževanja s poudarkom na pismenosti;
- spodbujanje aplikativnih raziskav o sodobnem slovenskem jeziku, njegovi zgodovini, njegovih govorcih (slovenščina kot prvi jezik, slovenščina kot drugi ali tuji jezik, govorci s posebnimi potrebami), njihovi jezikovni zmožnosti, sporazumevalnih potrebah in stališčih ter kontrastivnih, sociolingvističnih in drugih raziskav – vključno z raziskavami regionalnih različic in slovenščine zunaj Republike Slovenije, ki bodo služile kot podpora Akcijskemu načrtu za jezikovno izobraževanje;
- spodbujanje aplikativnih raziskav s področja jezikov manjšin ter tujih jezikov v funkciji zagotavljanja podlag za celostno jezikovno politiko na področju jezikovnega izobraževanja in kot podpora Akcijskemu načrtu za jezikovno izobraževanje.

Kazalnik:
- število raziskav.

Predvidena sredstva: 500.000 EUR.

Predvideni učinki: usklajeno in učinkovitejše načrtovanje, razvijanje in izvajanje jezikovne izobraževalne politike.

Nosilci: MK, MIZŠ, ARRS, Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu.

2.1.3 Slovenščina kot prvi jezik

2.1.3.1 V Republiki Sloveniji

Slovenščina je kot uradni ter za večino prebivalstva materni jezik pri načrtovanju jezikovne politike deležna največje pozornosti. Na ravni jezikovnega izobraževanja bo jezikovna politika v naslednjem obdobju posebno skrb namenila jezikovnemu pouku slovenščine v vzgojno-izobraževalnem sistemu Republike Slovenije, raziskavam slovenskega jezika ter evalviranju in raziskovanju jezikovnega izobraževanja v slovenščini.

Skušala bo tudi uzaveščati pomen jasnega in razumljivega uradovalnega jezika ter zagotavljati vseživljenjsko jezikovno izobraževanje javnih uslužbencev, da bodo odgovorno sooblikovali pisno in govorno podobo slovenskega jezika v javni rabi ter skrbeli za jasno in razumljivo izražanje in ne preveč zapleten uradovalni jezik.

Sedanja zasnova jezikovnega pouka slovenščine kot prvega jezika v vzgojno-izobraževalnem sistemu Republike Slovenije si kot temeljni cilj zastavlja funkcionalno zmožnost sporazumevanja, temeljna metoda pa je delo z največkrat idealiziranim

neumetnostnim besedilom. Glede na bistveno spremenjene družbene okoliščine (globalizacija, medkulturnost, večjezičnost) pa zgolj dobra funkcionalna pismenost ni več dovolj. Posameznik mora prevzemati vedno številnejše jezikovne vloge v osebnem, strokovnem, poklicnem in družbenem življenju. V ospredje prihaja potreba po razumevanju družbene razsežnosti jezika in kulture, v kateri poteka sporazumevanje. Govorcem slovenščine kot prvega jezika, tako mlajšim kot odraslim, naj izobraževalni sistem omogoča, da v tem jeziku kar najbolj udejanjijo svoje jezikovno-izrazne potenciale, se razvijejo v jezikovno kompetentne osebe in se glede na posameznikove potrebe opremijo za učinkovito, to je razumljivo in sprejemljivo javno in uradno komunikacijo ter za druge vrste specializiranega sporazumevanja.

Akcijski načrt za jezikovno izobraževanje, ki ga predvideva ta resolucija, bo zato na podlagi raziskav in evalvacij pouka slovenščine, ki naj potekajo povsem neodvisno in institucionalno ločeno od drugih aktivnosti na področju pouka slovenščine, pa tudi na podlagi rezultatov dosedanjih raziskav bralne pismenosti (Pisa), sodobnih ugotovitev (splošno- in specialnodidaktične) stroke, rezultatov nacionalnih preizkusov znanja in mature ter mnenj visokošolskih zavodov in zainteresirane javnosti predvidel nov koncept poučevanja slovenščine kot prvega jezika. Koncept naj poleg že uveljavljenih in preizkušenih metod pouka slovenščine upošteva še naslednja izhodišča:

- Pri jezikovnem pouku slovenščine je treba upoštevati tudi širši kulturni (zunajjezikovni) kontekst, učence usmerjati v zmožnost refleksije sprejemanja, interpretiranja, vrednotenja in tvorjenja besedil ter v analizo izkušenj, ki jih pridobivajo ob sprejemanju in tvorjenju najraznovrstnejših besedil. Teorijo besedilnih vrst naj pouk slovenščine razume kot idealiziran opis možnosti besedilne uresničitve, ki pa se v realnem življenju uresničuje izrazito prožno glede na najrazličnejše okoliščine. Pri snovanju učnih načrtov naj bodo izhodišče dejanske komunikacijske potrebe učencev.
- Eden od temeljnih ciljev jezikovnega pouka slovenščine naj bo izboljšanje jezikovne samozavesti govorcev slovenščine.
- Pouk slovenščine kot prvega jezika ne more v celoti prevzeti odgovornosti za razvijanje sporazumevalne zmožnosti, zato je treba sistemsko predvideti najrazličnejše možnosti medpredmetnega povezovanja. Še posebej pa je treba skrbeti za čim boljšo povezanost književnega in jezikovnega dela pouka slovenščine ter za navezovanje in povezovanje pouka vseh jezikov v kurikulu (gl. tudi poglavje Tuji jeziki).
- Pouk slovenskega jezika naj ima tudi funkcijo prvega seznanjanja s splošnimi jezikoslovnimi metakoncepti, saj je takšno znanje bistvena sestavina kritične sporazumevalne zmožnosti in temeljni pogoj za uspešno reševanje problemov na najvišjih zahtevnostnih ravneh. Zato je treba za koherentnost podajanja slovničnih, pravopisnih in pravorečnih vsebin skrbeti bolj, kot se je skrbelo do zdaj. Pri tem naj se obravnava teh vsebin še vedno povezuje (tudi) s praktičnimi besediloslovnimi vidiki, vendar je treba preseči omejitev na zgolj neposredno uporabno, »funkcionalno« znanje. V tem okviru je smiselno spodbujati tudi pripravo šolskih slovnic slovenskega jezika za učence in dijake.

Poleg ciljev in ukrepov, ki jih bo predvidel Akcijski načrt za jezikovno izobraževanje, pa se uveljavi naslednje:

1. cilj: Razvijanje in izpopolnjevanje jezikovne zmožnosti govorcev slovenščine kot prvega jezika in njihovo usposabljanje za učinkovito sporazumevanje

Ukrepi:

- seznanjanje ravnateljev in učiteljev z nacionalno jezikovno politiko na področju slovenščine kot prvega jezika;
- nadaljevanje aktivnosti v zvezi z izpopolnjevalnem učnih načrtov, učnih gradiv in učnih pristopov;

- priprava evalvacij pouka slovenščine, ki bodo potekale neodvisno od institucije, ki skrbi za učne načrte, njihovo uvajanje ter za spremljavo pouka slovenščine;
- prenova oziroma izdelava učnih gradiv v klasični in e-obliki;
- izdelava seznama strokovnih izrazov za jezikovni pouk v osnovni in srednji šoli v slovenščini in tujih jezikih;
- posodabljanje didaktičnih pristopov k učenju jezika in vzpodbujanje projektov, ki vključujejo medpredmetno povezovanje tujih jezikov in drugih predmetov s poukom slovenščine;
- spodbujanje uvajanja inovativnih pristopov k učenju in poučevanju slovenščine kot prvega jezika;
- spodbujanje stalnega strokovnega izpopolnjevanja učiteljev slovenščine na jezikovnem in didaktičnem področju;
- usposabljanje učiteljev tujih jezikov na področju slovenščine in učiteljev slovenščine na področju tujih jezikov;
- organiziranje in izvajanje ustreznega jezikovnega usposabljanja glede na sporazumevalne potrebe različnih ciljnih skupin na vseh stopnjah izobraževanja;
- spodbujanje ustvarjanja ter drugih motivacijskih dejavnosti v slovenskem jeziku v celotnem vzgojno-izobraževalnem sistemu.

Kazalniki:
- število izvedenih ukrepov,
- število strokovnih usposabljanj za ravnatelje in učitelje,
- število zunanjih evalvacij pouka slovenščine,
- število prenovljenih učnih gradiv v klasični in e-obliki,
- število motivacijskih projektov,
- število projektov spodbujanja inovativnih pristopov,
- izdelan seznam strokovnih izrazov.

Predvidena sredstva: 700.000 EUR.

Predvideni učinki: usklajeno in učinkovitejše načrtovanje, razvijanje in izvajanje jezikovne in izobraževalnih politik.

Nosilca: MIZŠ, MK.

2. cilj: Razumljiv uradovalni jezik in nadgrajevanje jezikovne zmožnosti javnih uslužbencev

Ukrepi:
- dopolnjevanje in razširitev priročnika *Jezik in oblika dopisa v skladu s celostno grafično podobo državne uprave*, ki ga je izdalo Ministrstvo za pravosodje in javno upravo (Direktorat za organizacijo in kadre) po zgledu Evropske komisije (*Pišimo jasno*);
- dodatno jezikovno izobraževanje za javne uslužbenke in uslužbence in njihovo ozaveščanje o družbeni vlogi slovenskega jezika, med drugim tudi na specifičnih področjih, kot je neseksistična in spolno občutljiva raba jezika;
- ciljno jezikovno usposabljanje za javne uslužbence kot obvezni del pripravništva (Upravna akademija);
- izdelava kazalnikov za razumljivo in sprejemljivo javno in uradno sporazumevanje za potrebe različnih ciljnih skupin.

Kazalnika:
- dopolnitev priročnika,
- število dodatnih jezikovnih izobraževanj in ciljnih usposabljanj za javne uslužbence.

Predvidena sredstva: 100.000 EUR.

Predvideni učinki: izboljšanje razumljivosti uradovalnega jezika, njegova usklajenost s splošno sprejetimi jezikovnimi normami, povečanje števila javnih uslužbencev s temi zmožnostmi, večja in lažja dostopnost dobrin državljanom kot udeležencem uradnih postopkov.

Nosilca: MNZ (vključno z Upravno akademijo), GSV.

2.1.3.2 Zunaj Republike Slovenije

2.1.3.2.1 *Začasna mobilnost – zdomstvo*

Nekateri govorci slovenščine kot prvega jezika odhajajo v tujino (zlasti v evropske države) za omejeno časovno obdobje, na primer zaradi službe. Pogosto jih spremljajo otroci, ki določen čas odraščajo in se šolajo v dvo- in večjezičnih okoljih zunaj matične države.

Slovenska jezikovna politika mora zdomcem, še posebej pa otrokom, zagotoviti možnost širjenja ali izpopolnjevanja jezikovne zmožnosti v slovenščini. Čeprav znanje slovenščine ti otroci primarno lahko pridobivajo ali vzdržujejo v družini, je nujno tudi sistematično učenje slovenščine kot prvega jezika v njegovi funkcijski raznolikosti, kakršno otrokom, ki odraščajo v Sloveniji, omogoča šolanje v domačem izobraževalnem sistemu. Zato mora vsaj deloma tudi siceršnje izobraževanje učencev in dijakov v tujini, to je pridobivanje znanja pri drugih predmetih, potekati v slovenskem učnem jeziku – ne nazadnje zaradi morebitnega njihovega kasnejšega vključevanja v slovenski izobraževalni sistem. Organizacija takšnega sistematičnega izobraževanja je seveda mogoča le v omejenem obsegu, pogosto celo samo na daljavo, bolj celovito pa je zanjo mogoče poskrbeti tam, kjer so potrebe zaradi večjega števila šolajočih se večje (na primer v primeru otrok slovenskih uslužbencev v Bruslju in Luksemburgu).

1. cilj: Širjenje ali izpopolnjevanje jezikovne zmožnosti v slovenščini kot prvem jeziku za zdomske otroke

Ukrepi:
- izdelava e-gradiv za samostojno učenje slovenščine kot prvega jezika in drugih predmetov v slovenščini na daljavo in za kombinirano učenje;
- vzpostavitev sistema za preverjanje in certificiranje znanja slovenščine kot prvega jezika za tiste, ki so zaključili šolanje oziroma se šolajo zunaj Republike Slovenije;
- povečanje števila učiteljev slovenščine na evropskih šolah v Bruslju in Luksemburgu;
- ohranjanje poletnih šol/taborov v Republiki Sloveniji za otroke govorce slovenščine kot prvega jezika, ki odraščajo in se šolajo v večjezičnih okoljih.

Kazalniki:
- število novih e-gradiv,
- število organiziranih izobraževalnih dogodkov,
- vzpostavitev sistema za preverjanje in certificiranje,
- število novih delovnih mest za učitelje slovenščine na evropskih šolah.

Predvidena sredstva: 350.000 EUR.

Predvideni učinki: povečanje števila udeležencev jezikovnih izobraževalnih procesov, namenjenih zdomskim otrokom, večja dostopnost ustreznih gradiv, povečana stopnja znanja slovenščine med otroki v zdomskih skupnostih.

Nosilci: MIZŠ, MK, MZZ, Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu.

2. cilj: Usposabljanje učiteljev v dvo- in večjezičnih okoljih

Ukrep:
- sistematično formiranje učiteljev slovenščine za vlogo strokovnjakov, ki bodo učečim se v dvo- in večjezičnem okolju pomagali pri udejanjanju jezikovno-izraznih potencialov in pri razvijanju funkcijsko raznolike sporazumevalne zmožnosti v slovenščini kot prvem jeziku.

Kazalnik:
- število izobraževalnih oblik za učitelje.

Predvidena sredstva: 40.000 EUR.

Predvideni učinki: povečanje števila udeležencev temu namenjenih izobraževalnih procesov, implementacija ustreznih izobraževalnih metod v omenjenih okoljih.

Nosilci: MIZŠ, MZZ, Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu.

2.1.3.2.2 *Zamejstvo in izseljenstvo*

Raba slovenščine v zamejstvu, zlasti v Porabju, na avstrijskem Koroškem in Štajerskem, v zahodni Benečiji, Kanalski dolini, Reziji in na Hrvaškem ter v izseljenskih skupnostih močno upada, zato zasluži posebno analizo, skrb, raziskovalno pozornost in podporo.

Slovenska jezikovna politika se zavzema, da se pravica do znanja in uporabe slovenščine v zamejstvu uveljavlja v vseh situacijah in okoljih, kjer je raba slovenščine zakonsko predvidena oziroma kjer obstaja želja govorcev po njeni zastopanosti. Iz posebnih razmer v zamejstvu izhajajo posebne jezikovnonačrtovalne potrebe, za izpolnitev katerih je potrebno kompleksno in kontinuirano raziskovanje narodnega in (družbeno)jezikovnega položaja zamejskih Slovencev, rabe njihovih knjižnih variant slovenskega jezika in narečij ter podpiranje informiranja osrednje slovenske skupnosti o jezikovnem položaju in jezikovnih potrebah slovenskega zamejstva.

V odnosu do izseljenstva, za katero je v primerjavi z zamejstvom značilen še krhkejši položaj slovenščine, je ključno, da si jezikovna politika prizadeva za spodbujanje rabe in učenja slovenščine v vseh krogih in situacijah, kjer za to obstaja interes.

Govorcem slovenščine – tako tistim, za katere je slovenščina prvi jezik, kot tistim, ki slovenščino uporabljajo kot drugi oziroma tuji jezik – mora jezikovna politika omogočiti čim kvalitetnejše pridobivanje in utrjevanje jezikovne zmožnosti, da bodo dobili osnove za samozavestno in učinkovito sporazumevanje v slovenščini v funkcijsko raznolikih sporazumevalnih situacijah. Obenem je pomembno tako učiteljem kot učečim se omogočiti, da pridobijo zmožnost nenehnega nadgrajevanja in širjenja zmožnosti v slovenščini.

1. cilj: Širjenje ali izpopolnjevanje jezikovne zmožnosti in področij rabe v slovenščini kot prvem jeziku

Ukrepi:
- povečanje štipendijskih skladov, ki omogočajo bivanje in izobraževanje Slovencev iz zamejstva in izseljenstva v Sloveniji, ter transparentnosti štipendiranja;
- organizacija seminarjev o Sloveniji in slovenski kulturi ter o dvo- in večjezičnosti v družbi, družini in na osebni ravni;
- spodbujanje rabe slovenščine v informativnih in predstavitvenih gradivih klasičnega in spletnega formata;

- spremljanje stanja v zvezi z javno rabo slovenščine v zamejstvu v zvezi z uresničevanjem jezikovnopolitičnih načrtov;
- podpora pri pripravi učnih gradiv in učbenikov slovenščine posebej za ciljne skupine na dvojezičnih območjih v zamejstvu;
- podpiranje slovenskega zamejskega tiska;
- podpiranje slovenske gledališke dejavnosti;
- podpiranje ustvarjalnosti v lokalnih knjižnih različicah (nadiščini, terščini, porabščini);
- vzpodbujanje kulturnih in izobraževalnih povezav z narodno matico;
- podpiranje slovenskih medijev pri vključevanju življenja in problemov slovenskih zamejcev;
- omogočanje telekomunikacijske pokritosti roba slovenskega govornega prostora in zagotovitev dostopnosti slovenskega radia in televizije.

Kazalniki:
- obseg sredstev za štipendijske sklade,
- obseg sredstev za medije,
- obseg sredstev za kulturno ustvarjalnost,
- število organiziranih seminarjev,
- število raziskav v zvezi z javno rabo slovenščine v zamejstvu in izseljenstvu,
- obseg sredstev in število gradiv in učbenikov slovenščine,
- telekomunikacijska pokritost slovenskega govornega prostora.

Predvidena sredstva: 1.000.000 EUR.

Predvideni učinki: povečanje števila udeležencev izobraževalnih procesov v Sloveniji, namenjenih otrokom, mladim in strokovnjakom iz zamejstva in izseljenstva, usklajeno podpiranje razvoja in dostopnosti vseh oblik medijske prisotnosti slovenščine v zamejskih in izseljenskih okoljih, podpiranje razvoja kulturne ustvarjalnosti ter zagotovitev ustreznih orodij in infrastrukture za to.

Nosilci: MIZŠ, MK, MZZ, Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu.

2. cilj: Optimizacija poučevanja in učenja slovenščine

Ukrepi:

Učitelji:
- sistematično usposabljanje vzgojiteljev in učiteljev v šolah s slovenskih učnim jezikom in v dvojezičnih šolah – tako učiteljev slovenščine in drugih jezikov kot učiteljev nasploh – v obliki specializiranih tečajev za vlogo strokovnjakov, ki bodo učečim se v dvo- in večjezičnem okolju pomagali pri udejanjanju jezikovno-izraznih potencialov in pri razvijanju kar se da široke in funkcijsko raznolike sporazumevalne zmožnosti v slovenščini kot prvem jeziku ter pri kvalitetnem razvijanju zmožnosti v slovenščini kot drugem oziroma tujem jeziku;
- izdelava celovite metodike poučevanja slovenščine v večjezičnih okoljih.

Učeči se:
- organizacija tečajev splošnosporazumevalne slovenščine, strokovne slovenščine (glede na potrebe posameznih strok in poklicev, vključno z javno upravo) in prevajanja tako za govorce slovenščine kot prvega jezika kot tudi za druge;
- organizacija daljših bivanj in tečajev slovenščine v Republiki Sloveniji za učence in dijake šol s slovenskim učnim jezikom in dvojezičnih šol v zamejstvu;
- uveljavitev in prilagoditev slovenskega sistema preverjanja in certificiranja znanja slovenščine v skladu z evropskimi smernicami.

K ohranjanju in izboljšanju položaja slovenščine v izseljenstvu, kjer ne gre le za govorce, ki želijo vzdrževati in širiti svojo sporazumevalno zmožnost v slovenščini kot prvem jeziku, temveč tudi za govorce, ki si želijo revitalizirati slovenski jezik in kulturo, jezikovna politika poleg zgoraj navedenih skupnih ukrepov skrbi še za optimizacijo poučevanja in učenja slovenščine:

Učitelji:
- usposabljanje učiteljev slovenščine za vlogo strokovnjakov, ki bodo učečim se v izseljenstvu pomagali pri, glede na možnosti in okoliščine optimalnem udejanjanju jezikovno-izraznih potencialov, in pri razvijanju kar se da široke in funkcijsko raznolike sporazumevalne zmožnosti v slovenščini;
- usposabljanje učiteljev slovenščine v obliki specializiranih, konkretnim potrebam prilagojenih seminarjev slovenščine.

Učeči se:
- izdelava e-gradiv za (samo)učenje slovenščine v izseljenstvu.

Kazalniki:
- število izobraževalnih oblik za učitelje in učeče se,
- izdelava metodike,
- uveljavitev slovenskega sistema preverjanja in certificiranja znanja slovenščine,
- število dogodkov na področju čezmejnega sodelovanja s komponento medjezikovnega ozaveščanja.

Predvidena sredstva: 200.000 EUR.

Predvideni učinki: izboljšanje izobraževalnih procesov, njihovo usklajeno načrtovanje in razvoj, povečanje dostopnosti do njih in do ustreznih gradiv, povečanje stopnje prisotnosti rezultatov teh izobraževanj in njihove kakovosti v izobraževalnih procesih v zamejstvu in izseljenstvu.

Nosilci: MIZŠ, MK, MZZ, Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu.

2.1.4 Slovenščina kot drugi in tuji jezik

Z migracijskimi procesi se tako v Republiki Sloveniji kot tudi zunaj njenih meja veča število zainteresiranih za učenje slovenščine kot drugega in tujega jezika. Za pripadnike manjšin ter priseljence in vse druge tujce, ki prihajajo v Republiko Slovenijo in ostajajo daljši čas, je dostop do znanja (oziroma učenja) slovenščine temeljnega pomena, saj se z njim lažje aktivno vključujejo v družbo in imajo pri tem enake možnosti za osebni razvoj, zaposlitev, dostop do informacij itd. kot večinski govorci. Pri tem mora biti v okviru zakonskih in proračunskih možnosti zagotovljena tudi njihova pravica do uporabe svojega lastnega jezika in kulture.

Otroci in mladi priseljenci, ki se vključujejo v slovenski vzgojno-izobraževalni sistem, se ob vključitvi v redni izobraževalni proces učijo slovenščino, ki pa zaenkrat nima natančno definiranega ne obsega ne oblike. V praksi poteka pouk slovenščine za otroke priseljence enkrat do dvakrat tedensko, vzporedno z rednim poukom. Smernice za uspešno jezikovno integracijo so sicer podane v dokumentu Strategija vključevanja otrok, učencev in dijakov migrantov v sistem vzgoje in izobraževanja v RS (MŠŠ, 2007) in bi jih veljalo pri prenovi normativov in standardov z namenom učinkovitega vključevanja teh skupin govorcev upoštevati, v tem okviru zlasti uvedbo tudi intenzivnih uvajalnih tečajev slovenščine.

Odraslim brezplačni dostop do učenja slovenščine kot drugega jezika odpira Uredba o načinih in obsegu zagotavljanja programov pomoči pri vključevanju tujcev, ki niso državljani Evropske unije, ki pa velja le za priseljence iz tako imenovanih tretjih držav. Lažji dostop do učenja slovenščine se mora v bodoče omogočati tudi priseljencem iz držav Evropske unije. V primeru, da se slovenščino uči otrok v okviru vzgojno-izobraževalnega sistema, se morajo možnosti za učenje slovenščine predstaviti tudi njegovim staršem.

Študentje, ki prihajajo na študij v Slovenijo v okviru programa Erasmus, imajo možnost brezplačne enkratne udeležbe na tečaju slovenščine, drugi študentje pa take možnosti nimajo.

Slovenija skrbi tudi za promocijo učenja in študija slovenščine ter slovenističnega raziskovanja v tujini posebej z mrežo lektoratov na tujih univerzah, v Sloveniji pa tudi s štipendiranjem oseb, ki se slovenščine učijo zunaj meja Republike Slovenije in v Slovenijo prihajajo na krajše in daljše tečaje. Vendar je to štipendiranje z izjemo Seminarja slovenskega jezika, literature in kulture na Univerzi v Ljubljani omejeno na osebe slovenskega rodu in ni povsem transparentno. Glede na raznoliko ciljno publiko in najrazličnejše sporazumevalne potrebe se zato kot prioriteten kaže naslednji cilj:

Cilj: Širjenje ali izpopolnjevanje jezikovne zmožnosti v slovenščini kot drugem in tujem jeziku

Ukrepi:
- prenova normativov in standardov z vidika uvedbe uvajalnih intenzivnih tečajev slovenščine za otroke priseljence;
- oblikovanje učnega načrta za slovenščino kot drugi jezik v osnovni šoli na podlagi definiranega obsega in oblike učenja slovenščine kot drugega/tujega jezika;
- izdelava ustreznih e-gradiv (vključno s priročniki, kot so slovnica in slovarji), namenjenih za samostojno učenje in kombinirano učenje za najrazličnejše ciljne publike;
- strokovna podpora pri razvoju novih tečajev slovenščine kot drugega in tujega jezika v Sloveniji in tujini;
- zagotavljanje pravnih, finančnih in organizacijskih pogojev za ohranjanje in razvijanje mreže lektoratov slovenščine na tujih univerzah.

Učitelji:
- seznanjanje ravnateljev in učiteljev z nacionalno jezikovno politiko na področju slovenščine kot drugega/tujega jezika;
- sistematično usposabljanje vzgojiteljev in učiteljev za poučevanje otrok, učencev in dijakov, katerih prvi jezik ni slovenščina in se vključujejo v slovenski izobraževalni sistem (učitelji slovenščine in drugih predmetov);
- usposabljanje učiteljev slovenščine, ki poučujejo odrasle na tečajih po Uredbi o načinih in obsegu zagotavljanja programov pomoči pri vključevanju tujcev, ki niso državljani Evropske unije;
- usposabljanje učiteljev za opismenjevanje nepismenih tujih govorcev v slovenščini;
- usposabljanje vzgojiteljev in učiteljev slovenščine za poučevanje v dvo- in večjezičnih okoljih;
- usposabljanje učiteljev za poučevanje slovenščine na tujih univerzah.

Učeči se:
- izdelava posebnih programov in tečajev za opismenjevanje nepismenih tujih govorcev;
- organizacija tečajev slovenščine za priseljence iz Evropske unije;
- sistemska ureditev štipendiranja za udeležbo na tečajih slovenščine v Republiki Sloveniji za osebe, ki niso slovenskega rodu, ki pa lahko pomembno prispevajo k promociji slovenščine, kulturnim izmenjavam itd. (prevajalci, kulturni delavci, raziskovalci …);
- usposabljanje javnih uslužbencev za delo s tujimi govorci slovenščine;

- širitev jezikovne zmožnosti v slovenščini med govorci večinskih jezikov v zamejstvu in izseljenstvu.

Kazalniki:
- prenovljeni normativi in standardi z vidika uvedbe intenzivnih uvajalnih tečajev slovenščine za otroke priseljence,
- izdelan učni načrt za slovenščino kot drugi jezik v OŠ,
- število novih e-gradiv,
- število novih tečajev slovenščine,
- število izobraževalnih oblik za učitelje,
- število posebnih programov in tečajev za opismenjevanje,
- število štipendij za udeležbo na tečajih slovenščine za Neslovence, ki lahko pripomorejo k promociji slovenščine,
- število usposabljanj javnih uslužbencev za delo s tujimi govorci slovenščine,
- število usposabljanj za govorce večinskih jezikov v zamejstvu in izseljenstvu,
- urejeni delovno-pravni status učiteljev slovenščine na tujih univerzah.

Predvidena sredstva: 500.000 EUR.

Predvideni učinki: usklajeno načrtovanje in razvoj tovrstnega izobraževanja, izboljšanje njegove kakovosti ter povečanje njegove dostopnosti (vključno z gradivi) za različne skupine govorcev, tako učiteljev kot učečih se.

Nosilci: MIZŠ, MZZ, MK, Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu.

2.1.5. Jeziki manjšin in priseljencev v Republiki Sloveniji

Pripadniki italijanske in madžarske narodne skupnosti imajo pravico do enakopravne, javne in zasebne rabe svojega jezika na območjih občin v katerih živijo. Slovenska jezikovna politika na tem področju izhaja iz predpostavke, da je dobro razvita jezikovna zmožnost v prvem jeziku, ki pri ostalih manjšinah in priseljencih ni slovenščina, eden od temeljnih pogojev za razvoj jezikovne zmožnosti v slovenščini.

Republika Slovenija že zdaj zagotavlja pravico do uporabe in razvoja prvega jezika in kulture obema jezikoma avtohtonih narodnih skupnosti, ki imata poleg slovenščine na območjih občin, v katerih živita italijanska ali madžarska narodna skupnost, tudi status uradnih jezikov. Vse osebe javnega prava imajo dolžnost, da na teh območjih poslujejo in se sporazumevajo tudi v jeziku avtohtonih narodnih skupnosti.

Prav tako pa na podlagi Zakona o romski skupnosti v Republiki Sloveniji spodbuja ohranjanje in razvoj romskega jezika in kulture.

Možnost učenja materinščine je po bilateralnih pogodbah zagotovljena tudi nekaterim govorcem drugih jezikovnih skupnosti, kar omogoča Zakon o osnovni šoli, vendar je uresničevanje teh pravic nesistematizirano in se v okviru osnovnega in srednjega šolstva udejanja le v obliki dopolnilnega pouka ali izbirnega predmeta, pri katerem pa ti jeziki niso opredeljeni kot prvi jeziki, temveč se obravnavajo kot tuji jeziki. Izhodišče jezikovne politike na tem področju v naslednjem obdobju je, da imajo vsi govorci, katerih prvi jezik ni slovenščina, v skladu s človekovimi pravicami in načeli Evropske unije pravico ohranjati in/ali obnavljati (revitalizirati) lastni jezik in kulturo, v tem oziru so upoštevana tudi načela in pravice za jezikovne skupnosti, ki jih opredeljuje Deklaracija RS o položaju narodnih skupnosti pripadnikov narodov nekdanje SFRJ v RS. Zato mora Akcijski načrt za jezikovno izobraževanje predvideti ukrepe, ki bodo sistemsko vzpostavili boljše možnosti za učenje prvega/maternega jezika tudi za preostale priseljence in manjšinske skupnosti na tistih

področjih, kjer tako potrebo zazna država ali lokalna skupnost. Takšna možnost naj bo sistemsko pogojena z vzporednim učenjem ali izpopolnjevanjem znanja slovenščine kot drugega ali tujega jezika.

Cilj: Zagotovitev pogojev za učinkovito jezikovno in siceršnjo družbeno integracijo govorcev manjšinskih jezikov.

Poleg rešitev, ki jih bo natančneje opredelil Akcijski načrt za jezikovno izobraževanje, se uveljavijo tudi naslednji ukrepi:
- jezikovno usposabljanje javnih uslužbencev in funkcionarjev za komunikacijo v jezikih avtohtonih narodnih skupnosti in v jezikih drugih jezikovnih skupnosti, ki sodijo v okvir slovenske jezikovne politike;
- izobraževanje prevajalcev in tolmačev za potencialno deficitarne jezike (v okviru potreb tolmačenja za skupnost);
- promocija jezikov avtohtonih narodnih skupnosti, romske skupnosti, ostalih manjšin in priseljencev na področju vzgoje in izobraževanja, informiranja in medijske dejavnosti, kulturne dejavnosti in znanstvenega raziskovanja;
- zagotovitev ustreznega prostora v programih javnih medijev v jezikih govorcev, katerih prvi jezik ni slovenščina in ki takega prostora še nimajo in si takšne prisotnosti v medijih želijo.

Kazalniki:
- število izobraževanj za javne uslužbence in funkcionarje,
- število izobraževanj prevajalcev in tolmačev,
- zagotovljen ustrezen prostor v programih javnih medijev,
- število promocijskih dogodkov na različnih področjih in objavljenih medijskih prispevkov o jezikih avtohtonih narodnih skupnosti, romske skupnosti, ostalih manjšin in priseljencev.

Predvidena sredstva: 300.000 EUR.

Predvideni učinki: usklajeno načrtovanje, razvijanje in izvajanje jezikovnih izobraževalnih politik, povečanje števila jezikovno usposobljenih javnih uslužbencev in funkcionarjev v jeziku avtohtonih narodnih skupnosti, ustrezna medijska prisotnost jezikov avtohtonih narodnih skupnosti, romske skupnosti, drugih manjšin in priseljencev, ozaveščenost o obstoju jezikov avtohtonih narodnih skupnosti, romske skupnosti, drugih manjšin in priseljencev pri ostalih državljanih Republike Slovenije na področju vzgoje in izobraževanja, informiranja in medijske dejavnosti, kulturne dejavnosti in znanstvenega raziskovanja.

Nosilci: MIZŠ, pristojna ministrstva, MK.

2.1.6 Tuji jeziki

Načrtovanje politike tujejezikovnega izobraževanja postaja vse pomembnejši del nacionalnih jezikovnih politik v Evropski uniji. Trenutno stanje na tem področju v Republiki Sloveniji izkazuje neusklajenost in pomanjkanje enotnih usmeritev na ravni države in posameznih regij. To se še posebej problematično odraža v obsegu izobraževanja za posamezne tuje jezike, kjer prihaja do zaskrbljujočih neravnovesij glede na kulturno-civilizacijsko in gospodarsko-politično vlogo posameznih jezikov ter možnosti za njihovo izobraževalno kontinuiteto. Odločanje o ponudbi tujih jezikov (v obveznih in izbirnih delih osnovno- in srednješolskih programov) je namreč v celoti prepuščeno šolam oziroma njihovim ravnateljem in zato pogosto podvrženo tudi zelo kratkoročnim interesom.

Slovenska jezikovna politika zato predvideva, da se v Akcijskem načrtu za jezikovno izobraževanje tej problematiki posveti poseben poudarek in da se oblikuje enotna politika poučevanja tujih jezikov v okviru vzgojno-izobraževalnega sistema. Ta naj na podlagi analize stanja na področju učenja in poučevanja tujih jezikov v celotni izobraževalni vertikali vsebuje tudi izhodišča in smernice: za ustrezno uveljavitev drugega tujega jezika v osnovne in srednje šole; za zagotovitev ustrezne in s strokovnimi argumenti utemeljene razmestitve in razpršenosti učenja tujih jezikov znotraj države in znotraj posameznih regij ter za zagotavljanje ustreznega razmerja med njimi, ki bo temeljilo na upoštevanju njihove kulturno-civilizacijske in gospodarsko-politične vloge in mesta tako v širšem, to je evropskem in globalnem kontekstu, kot tudi v ožjem, to je neposredno lokalnem; motiviranje in usposabljanje ravnateljev ter svetovanje šolam in njihovim vodstvom za oblikovanje strokovno ustrezne in čim bolj stabilne ponudbe tujejezikovnega izobraževanja, ki bo smiselno umeščeno v celotno izobraževalno vertikalo tako, da bo učence spodbujalo k (sicer nujno neobvezni) kontinuiteti učenja in doseganju čim višje stopnje jezikovnih zmožnosti vsaj v dveh tujih jezikih; za vzpostavitev sistema ugotavljanja in priznavanja v šoli in zunaj šole pridobljenega jezikovnega znanja; za uvajanje sodobnih pristopov k načrtovanju in izvajanju tujejezikovnega izobraževanja v okviru šolskih izvedbenih kurikulov.

V osnovno- in srednješolskem izobraževanju naj se pouk vseh jezikov načrtuje in izvaja tako, da se navezujejo drug na drugega in povezujejo med seboj, in sicer tako tuji jeziki ne glede na vlogo v kurikulu (prvi, drugi, tretji tuji jezik idr.) kot tudi tuji jeziki in slovenščina ter tuji jeziki in nejezikovni predmeti. Navezovanje in povezovanje naj potekata na načine, ki bodo spodbujali medsebojni prenos, čim večjo skladnost in stopenjsko nadgrajevanje jezikovnega in zunajjezikovnega (to je kulturno-civilizacijskega) znanja (na primer razvijanje zmožnosti prepoznavanja skupnih in razlikovalnih potez v slovničnih opisih posameznih jezikov, ustrezne učne strategije in dejavnosti, primerne organizacijske oblike pouka).

Zakonsko predvidena postopna uvedba zgodnjega učenja prvega tujega jezika v izobraževalni sistem (72. člen Zakona o uravnoteženju javnih financ) bo v naslednjih letih učencem omogočila, da učenje tujih jezikov dojamejo kot nekaj naravnega in da postopoma razvijajo zavest o jezikovni in kulturni raznolikosti, pozitivno pa bo vplivala tudi na njihov kognitivni razvoj. Hkrati pa uvajanje zahteva visoko strokoven pristop k poučevanju, ki že v izhodišču preprečuje možnost neustreznih praks ter sočasno krepitev zavesti o pomembni vlogi, ki jo ima v Republiki Sloveniji slovenski jezik (na področju avtohtonih manjšin poleg njega tudi italijanski in madžarski).

Smiselno je, da je tako v osnovni kot v srednji šoli izbor tujih jezikov širok, vendar ožji pri prvem tujem jeziku (do trije jeziki, ne samo angleščina) in širši pri drugih tujih jezikih. Prehod iz osnovne šole v srednjo šolo naj bo na ravni drugega tujega jezika dovolj fleksibilen, da bo učencem omogočal izbiro med nadaljevanjem drugega jezika iz osnovne šole, izbiro novega drugega tujega jezika, po potrebi pa tudi med vnovičnim začetkom pouka istega tujega jezika na osnovni ravni. Učenci naj se navajajo na uporabo jezikovnih tehnologij, seveda v okvirih svojih kognitivnih zmožnosti in sporazumevalnih potreb. V ponudbi tujih jezikov je treba v celotni vertikali zagotoviti ustrezno mesto klasičnim jezikom (latinščini in grščini). V delih Republike Slovenije, kjer italijanščina in madžarščina nista uradna jezika, je treba zagotoviti ustrezno mesto tudi jezikoma avtohtonih manjšin kot tujima jezikoma. Vse podrobnosti bo opredelil Akcijski načrt za jezikovno izobraževanje.

Cilj: Zagotavljanje kakovosti in optimizacija poučevanja ter učenja tujih jezikov

Ukrepi:

Učitelji:

- seznanjanje ravnateljev in učiteljev z državno jezikovno politiko na področju tujih jezikov;

- usposabljanje ravnateljev in učiteljev za sprejemanja strokovno ustreznih odločitev v zvezi z načrtovanjem in izvajanjem (tuje)jezikovnega izobraževanja;
- spodbujanje uvajanja inovativnih pristopov k učenju in poučevanju jezikov (CLIL, jezikovni portfolio idr.);
- spodbujanje povezovanja učiteljev tujih jezikov in učiteljev materinščin na ravni šole – oblikovanje skupnega šolskega jezikovnega kurikula;
- spodbujanje stalnega strokovnega izpopolnjevanja učiteljev na jezikovnem in didaktičnem področju;
- usposabljanje učiteljev slovenščine na področju tujih jezikov in učiteljev tujih jezikov na področju slovenščine;
- certificiranje pridobljenih učiteljevih zmožnosti.

Učeči se:
- informiranje in svetovanje učečim se in njihovim staršem glede izbire tujih jezikov;
- izdelava ustreznih učnih gradiv za različne stopnje poučevanja tujih jezikov;
- vključevanje vsebin v učbenike slovenščine, ki bodo krepile zavedanje o pomenu znanja prvega jezika za dobro razumevanje drugih jezikov ter s tem navajale na razmišljanje o jezikovni raznolikosti kot vrednoti;
- certificiranje pridobljenega znanja tujih jezikov (v formalnem izobraževanju in zunaj šole) po veljavni evropski lestvici (Skupni evropski jezikovni okvir) ob zaključku osnovno- in srednješolskega izobraževanja.

Zunaj institucij formalnega izobraževanja se kvalitetno učenje in raba tujih jezikov pri odraslih govorcih omogočata predvsem z naslednjimi ukrepi:
- spodbujanje tečajev tujih jezikov na delovnem mestu in drugje (vključno z izobraževalno TV);
- spodbujanje izobraževanja prevajalcev in tolmačev za potencialno deficitarne jezike;
- stalno/sprotno izobraževanje članov prevajalskih in lektorskih služb na jezikovnem in strokovnem področju.

Kazalniki:
- število izvedenih ukrepov,
- število izobraževalnih oblik za ravnatelje in učitelje,
- število učnih gradiv,
- število učnih vsebin o jezikovni raznolikosti,
- število tečajev tujih jezikov za odrasle,
- število izobraževalnih oblik za prevajalce in tolmače,
- število izobraževalnih oblik za člane prevajalskih in lektorskih služb.

Predvidena sredstva: 300.000 EUR.

Predvideni učinki: usklajeno načrtovanje in razvijanje jezikovne platforme za poučevanje tujih jezikov, zvišanje stopnje kakovosti poučevanja in znanja/uporabe tujih jezikov, širjenje nabora tujih jezikov v izobraževalnih procesih in izven njih ter povečevanje možnosti izbora med njimi.

Nosilca: MIZŠ (v sodelovanju z ustreznimi strokovnimi institucijami), MK.

2.1.7 Govorci s posebnimi potrebami

Osebe s posebnimi potrebami morajo svoje sporazumevalne potrebe uresničevati po drugih poteh, gluhi znakovno, slepi z brajico ipd. Možnost takšnega alternativnega izražanja je nujna za preprečitev izolacije oseb s posebnimi potrebami ter jim hkrati omogoča bolj enakopravno uresničevanje temeljnih pravic in dejavnejše vključevanje v družbo.

Republika Slovenija se je sicer z najrazličnejšimi dokumenti (Ustava Republike Slovenije, Zakon o izenačevanju možnosti invalidov, Konvencija o pravicah invalidov in Izbirni protokol k tej konvenciji, Deklaracija o pravicah invalidov, Standardna pravila za izenačevanje možnosti za invalide, Resolucija o znakovnem jeziku za gluhe ipd.) zavezala k dajanju enakih možnosti vsem, vendar razmere kažejo, da njihovo uresničevanje pogosto ostaja v domeni nevladnih organizacij in zainteresiranih prostovoljcev. Prioritetni cilj jezikovne politike v zvezi z govorci s posebnimi potrebami, pa naj gre za gluhe/naglušne, slepe/slabovidne, gluho-slepe, osebe s specifičnimi motnjami (na primer disleksija, slabše bralne in učne sposobnosti, govorno-jezikovne motnje ipd.) ter osebe z motnjami v duševnem razvoju, je omogočiti tem govorcem, da polno razvijejo svojo sporazumevalno zmožnost, ki bo omogočila alternativne poti sporazumevanja. To vključuje tudi zagotavljanje temeljnih jezikovnih virov in tehnologij ter didaktičnih gradiv za govorce s posebnimi potrebami. V zvezi s tem je pomemben cilj jezikovne politike tudi priznati alternativnim potem sporazumevanja enakovreden položaj, kot ga ima slovenščina (v primeru gluhih na primer slovenščina ni prvi, ampak drugi jezik). To pomeni tudi nujno ozaveščanje (večinske) javnosti o specifiki sporazumevalnih potreb omenjenih govorcev in o sprejemljivosti drugih (in drugačnih) poti komuniciranja. Zato je treba – upoštevaje načelo inkluzije – javnost pripravljati na stik in komunikacijo z govorci s posebnimi potrebami. Da bi bilo ta cilj mogoče uresničiti, so potrebni nekateri konkretni ukrepi, predvideni v tem dokumentu, ter vključitev navedenih skupin v Akcijski načrt za izobraževanje.

Zaradi navedene specifike jezikovnega izobraževanja gluhih naj Akcijski načrt za izobraževanje predvidi vlogo, ki jo bo imel pri nastajanju in izvajanju Akcijskega načrta ter spodaj naštetih ciljev obstoječi Svet za slovenski znakovni jezik.

S sprejetjem Zakona o uporabi slovenskega znakovnega jezika, ki gluhim osebam daje pravico uporabljati znakovni jezik na vseh področjih dela in življenja, ki jo uresničujejo s tolmači za slovenski znakovni jezik, se je zahtevnost in pestrost dela tolmačev občutno povečala in hkrati so se zvišala tudi pričakovanja uporabnikov (gluhih oseb). Razvejano in raznoliko delo tolmačev pa zahteva boljše prepoznavanje in standardizacijo slovenskega znakovnega jezika, saj sedanja stopnja poznavanja in razvitosti Slovenskega znakovnega jezika (SZJ) ne dosega komunikacijskih zahtev sodobne in na znanju temelječe družbe.

SZJ je samostojen in drugačen od slovenščine – z visoko razvitim manualno-vizualnim načinom izražanja ima drugačno skladnjo, drugačna oblikoslovna in besedotvorna pravila, ne more se uporabljati hkrati z govorjeno slovenščino.

Znakovni jezik je način sporazumevanja večine odraslih gluhih oseb; kadar se družijo z drugimi gluhimi ali slišečimi osebami, ki obvladajo znakovni jezik gluhih, uporabljajo isti jezikovni kod. Slovenski znakovni jezik je prvi naravni jezik gluhih, zato je jezik skupnosti gluhih in ga uvrščamo med jezike manjšine v Sloveniji.

1. cilj: Razvijanje sporazumevalne zmožnosti v slovenskem znakovnem jeziku

Ukrepi:
- ugotavljanje stanja slovenskega znakovnega jezika;
- sistematično usposabljanje učiteljev in vzgojiteljev za poučevanje v slovenskem znakovnem jeziku v zavodih za gluhe in naglušne v Republiki Sloveniji;
- vzpostavitev sistema za preverjanje in certificiranje znanja slovenskega znakovnega jezika za učitelje in vzgojitelje v zavodih za gluhe in naglušne v Republiki Sloveniji;
- stalno/sprotno izobraževanje tolmačev slovenskega znakovnega jezika;
- izobraževanje v slovenskem znakovnem jeziku na vseh stopnjah šolanja;
- izdelava in sprejetje učnih načrtov za slovenski znakovni jezik kot prvi jezik;
- uveljavitev slovenskega znakovnega jezika kot izbirnega predmeta v šoli;
- usposabljanje tolmačev za slovenski znakovni jezik.

Kazalniki:
- število izvedenih ukrepov,
- število raziskav, študij, strokovnih člankov in drugih znanstvenih tekstov na temo slovenskega znakovnega jezika,
- število izobraževalnih oblik za učitelje in vzgojitelje,
- sprejetje ustreznih učnih načrtov,
- število izobraževalnih oblik za tolmače.

Predvidena sredstva: 300.000 EUR.

Predvideni učinki: usklajeno načrtovanje in razvijanje oblik jezikovnega izobraževanja na tem področju, povečanje števila znanstvenoraziskovalnih del, ki predstavljajo strokovno podlago za njihovo razvijanje, izboljšanje odnosa javnosti do potreb govorcev s posebnimi potrebami in povečanje njihovih sporazumevalnih možnosti.

Nosilci: MIZŠ, MDDSZ, MK.

2. cilj: Omogočanje alternativnih poti sporazumevanja v javnem življenju za slepe in slabovidne, gluho-slepe, osebe s specifičnimi motnjami (na primer disleksija, slabše bralne in učne sposobnosti, govorno-jezikovne motnje ipd.) ter osebe z motnjami v duševnem razvoju

Ukrepi:
- tiskanje besedil v brajici in drugih prilagojenih oblikah (učna gradiva, učbeniki, uradni dokumenti, označevanje izdelkov, napisi v javnosti, leposlovje);
- posodobitev slovenskega brajevega točkopisa;
- oblikovanje obrazcev, listin itd., ki se izdajajo na upravnih enotah, ob volitvah ipd. za navedene skupine oseb s posebnimi potrebami (možnost elektronske ali oblikovno prilagojene seznanitve z vsebino obrazcev);
- opremljanje javnih prostorov tudi z zvočnimi informacijami (za usmerjanje v prostoru) za slepe in slabovidne;
- posredovanje slovenskih aktualnih literarnih del (na primer nagrajenih ipd.) ter muzejskih in galerijskih (stalnih) razstav v zvočni obliki ali v obliki za t. i. lahko branje;
- avdiodeskripcija TV-oddaj in filmov;
- opremljanje produktov kulturne dediščine z oznakami za slepe in slabovidne;
- oblikovanje smernic prilagojenega opravljanja izpitov za govorce s posebnimi potrebami (na primer možnost ustnega opravljanja pisnih izpitov, pisnega opravljanja ustnih izpitov ali časovno prilagojenega opravljanja izpitov glede na specifiko navedenih skupin oseb s posebnimi potrebami), in sicer na področjih, kjer to še ni urejeno;
- zagotavljanje hranjenja literarnih, strokovnih in drugih besedil v slepim, slabovidnim in ljudem z motnjami branja prilagojeni digitalizirani obliki v digitalnih knjižnicah in na spletu in njihove distribucije med uporabnike s posebnimi potrebami;
- opremljanje muzejev, galerij, gradov, cerkva in drugih znamenitih stavb in umetnostno zgodovinskih spomenikov ter starih mestnih jeder z avdiodeskripcijo.

Kazalniki:
- število gradiv v brajici,
- število upravnih enot, ki so opremljene s prilagojenimi gradivi za slabovidne in osebe z drugimi specifičnimi motnjami,
- število javnih prostorov, ki so opremljeni z zvočnimi informacijami,
- število aktualnih literarnih del in drugih kulturnih dobrin v zvočni obliki,
- število TV-oddaj in filmov z avdiodeskripcijo,
- število produktov kulturne dediščine z oznakami za slepe in slabovidne,
- izdelane smernice za prilagojeno opravljanje izpitov,

- število digitaliziranih del ter z avdiodeskripcijo opremljenih javnih in kulturnih ustanov za slepe in slabovidne ter ljudi z motnjami branja.

Predvidena sredstva: 400.000 EUR.

Predvideni učinki: usklajeno načrtovanje in razvijanje oblik sporazumevalnih možnosti za govorce s posebnimi potrebami.

Nosilci: MNZ, MIZŠ, MK.

3. cilj: Popularizacija pridobivanja zmožnosti za alternativne poti sporazumevanja pri drugih govorcih

Ukrep:
- tečaji znakovnega jezika, brajice, tečaji priprave lahko berljivih in razumljivih besedil za navedene skupine oseb s posebnimi potrebami ipd.

Kazalnik:
- število tečajev znakovnega jezika, brajice, priprave besedil.

Predvidena sredstva: 70.000 EUR.

Predvideni učinki: povečanje števila usposobljenih oseb za tovrstno komuniciranje med večinskimi govorci in s tem izboljšanje kakovosti komunikacije med njimi in skupinami oseb s posebnimi potrebami.

Nosilci: MIZŠ, MDDSZ, MK.

4. cilj: Izpopolnjevanje jezikovne zmožnosti v slovenščini za govorce s posebnimi potrebami

Ukrepa:
- razvoj metod in didaktičnih gradiv za navedene skupine oseb s posebnimi potrebami;
- usposabljanje učiteljev/vzgojiteljev za delo z njimi.

Kazalnika:
- število novih didaktičnih gradiv,
- število izobraževalnih oblik za učitelje.

Predvidena sredstva: 200.000 EUR.

Predvideni učinki: poenotena in dostopnejša orodja in pogoji za tovrstna jezikovna izpopolnjevanja, lažje in učinkovitejše pridobivanje jezikovne zmožnosti v slovenščini za te skupine govorcev.

Nosilci: MIZŠ, MDDSZ, MK.

5. cilj: Vključevanje oseb s posebnimi potrebami v družbo

Ukrep:
- usposabljanje učiteljev in vzgojiteljev za delo z navedenimi skupinami oseb s posebnimi potrebami, vključenih v procese rednega izobraževanja.

Kazalnik:
- število izobraževalnih oblik za učitelje in vzgojitelje.

Predvidena sredstva: 70.000 EUR.

Predvideni učinki: povečanje števila oseb, pripadnikov navedenih skupin, v posamezne družbene podsisteme, povečana dostopnost procesov rednega izobraževanja omenjenim osebam.

Nosilci: MIZŠ, MDDSZ, MK.

2.1.8 Jezikovna ureditev visokega šolstva in znanosti

Slovensko visoko šolstvo v svojih temeljnih razvojnih dokumentih kot enega ključnih dejavnikov v naslednjem desetletju izpostavlja nadaljnjo internacionalizacijo, ki sloni na vpetosti v mednarodne okvire in na sodelovanju s kakovostnimi partnerji z evropskih in neevropskih univerz.

V zvezi z rabo jezika v visokem šolstvu in znanosti so med prioritetami za naslednje petletno obdobje ukrepi, ki bodo zagotovili učinkovito jezikovno ureditev ter izboljšali položaj slovenščine na obeh področjih. Jezikovna problematika, ki jo odpirajo razprave in dokumenti v zvezi s kakovostjo in internacionalizacijo, je povezana predvsem z naslednjimi strateškorazvojnimi zahtevami:

- z izmenjavo študentov ter pridobivanjem tujih študentov kot protiutežjo zmanjšanja generacij slovenskih študentov do leta 2020;
- z izmenjavo profesorjev ter z možnostjo dolgoročnejšega zaposlovanja tujih visokošolskih učiteljev na slovenskih univerzah;
- z zagotavljanjem kakovosti raziskovalnega dela s postavljanjem zahtev po objavljanju in citiranju v bazah WoS.[3]

Izhodišče ukrepov v resoluciji je domneva, da slovenske univerze in Republika Slovenija želijo ohraniti in nadalje razvijati slovenščino kot učni jezik visokošolskega izobraževanja in jezik znanosti, hkrati pa si želijo zagotoviti nemoteno mednarodno razsežnost svojega delovanja in mednarodno konkurenčnost.

1. cilj: Omogočanje prostega pretoka študentov in profesorjev

Raba slovenskega jezika v visokem šolstvu v Republiki Sloveniji ob ustrezni jezikovni politiki ne more pomeniti ovire za njegovo internacionalizacijo. Vzpostaviti je treba jasen sistem ločevanja med krajšimi oblikami študijskega bivanja študentov in visokošolskih učiteljev ter med daljšimi oblikami vključevanja študentov in profesorjev v visokošolski sistem Republike Slovenije. Izkušnje na področju poučevanja slovenščine kot tujega jezika kažejo, da se je slovenščino mogoče naučiti tako receptivno (pasivno) kot produktivno (aktivno) v razmeroma kratkem času in da učenje slovenščine ob hkratnem študiju oziroma poučevanju za tujce ne pomeni prevelike obremenitve. Zagotavljanje možnosti pouka slovenščine za tujce, ki se vključujejo v visokošolski sistem v Republiki Sloveniji, je tudi bistveno cenejše kot dodatno usposabljanje slovenskih in tistih tujih predavateljev, katerih prvi jezik ni angleščina, v angleškem jeziku ter izvajanje vzporednih programov za tuje študente povsod, kjer bi bilo to zaželeno. Tuj študent lahko spremlja predavanja v slovenščini po enem letu bivanja v Sloveniji in učenja slovenščine, visokošolski predavatelji pa so sposobni predavati v slovenščini po štirih letih bivanja v Sloveniji in učenja slovenščine. Po izteku eno- oziroma štiriletnega obdobja naj se od njih zahtevata pridobitev spričevala o znanju slovenščine na ustrezni ravni ter obvezna raba slovenščine pri rednih visokošolskih programih. Zaključna dela (diplome, magistrska dela, doktorate) lahko tuji študenti pišejo v tujem jeziku (s povzetkom v slovenščini) ne glede na naravo visokošolskega programa.

Ukrep:

- vzpostavitev/ohranjanje sistema učinkovitega učenja slovenščine za tuje študente in visokošolske učitelje znotraj posameznih univerz.

Kazalniki:
- sistem učenja slovenščine za tuje študente in profesorje,
- število tečajev slovenščine za erazmovce, redne tuje študente ter tuje profesorje,
- število spričeval o znanju slovenščine tujih učiteljev in študentov na ustrezni ravni.

Predvidena sredstva: 2.500.000 EUR.

Predvideni učinki: uspešna jezikovna integracija tujih učiteljev in študentov v slovenski visokošolski prostor, učinkovita in recipročna izmenjava znanstvenih idej in dosežkov.

Nosilec: MIZŠ.

2. cilj: Ohranitev statusa slovenščine kot uradnega in učnega jezika visokega šolstva

Ukrepi zagotavljajo status slovenščine kot uradnega in učnega jezika v slovenskem visokem šolstvu in znanosti. Hkrati sistemsko urejajo možnost poučevanja tudi v drugih jezikih, zavedajoč se pomembnosti pretoka študentov in učnega osebja ter izmenjave znanstvenih izsledkov in pretoka znanja.

Ukrepi:
- MIZŠ in univerze morajo v okviru nastajajočega zakona o visokem šolstvu, izvrševanja Resolucije o nacionalnem programu visokega šolstva in strategij postaviti pregledne modele za smiselno vključevanje tujih študentov in visokošolskih učiteljev: (1) s kakovostnimi vzporednimi programi in izbirnimi moduli, posebej oblikovanimi za izmenjavne študente, katerih predmete bi pod posebnimi pogoji (v skladu z naslednjo alinejo ukrepov) lahko izbirali tudi domači študenti; (2) z uvajanjem koncepta diferencirane večjezičnosti po tujih zgledih. Koncept predvideva, da je jezik visokošolskega študija enak prevladujočemu jeziku okolja, da pa se slušateljem, ki tega jezika ne razumejo zadosti dobro, ponudi simultani (strojni) prevod v tuji jezik z orodji, prilagojenimi posameznim strokam; prosojnice in drugo študijsko gradivo so praviloma dvojezični, v jeziku okolja in v tujem jeziku, v tujem jeziku pa potekajo tudi konzultacije s tujimi študenti; (3) s spodbujanjem študentske solidarnosti in tutorstva oziroma partnerskega razmerja med domačimi in gostujočimi študenti;
- zakonodaja mora določiti obvezni večinski obseg izvajanja visokošolskih programov v slovenskem jeziku, in ne tega v celoti prepustiti univerzam. Ker se strateška usmeritev univerz in države glede povečanja izmenjav ujema, se Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport ter visokošolske organizacije sporazumejo o ustreznem načinu njihovega financiranja;
- na ravni doktorskega študija se univerzam prepusti avtonomna jezikovna politika ob upoštevanju ustavnih in zakonskih omejitev ter splošnega načela, da naj slovenski profesorji slovenskim študentom ne predavajo v tujem jeziku.

Kazalniki:
- vzpostavitev modela vključevanja tujcev v slovenski visokošolski sistem (zakonodaja),
- določitev obveznega obsega izvajanja visokošolskih programov v slovenskem jeziku (zakonodaja),
- število vzporednih programov in izbirnih modulov v tujem jeziku.

Predvidena sredstva: 1.200.000 EUR.

Predvideni učinki: z vzporednimi programi, izbirnimi moduli oziroma simultanim strojnim prevajanjem za kratkoročne obiske bo zagotovljen učinkovit prenos slovenskega znanja tujim študentom.

Nosilec: MIZŠ.

3. cilj: Razvijati sporazumevalno zmožnost v strokovnem jeziku

Številni dokumenti in zaveze slovenske države načrtujejo dejavno večjezičnost prebivalcev Evropske unije. V skladu s tem je treba na visokošolski strokovni ravni omogočati učenje strokovne slovenščine, kontrastivne terminologije ter kontrastivnega strokovnega in znanstvenega (akademskega) pisanja, ob tem pa je treba poskrbeti tudi za ustrezno obvladovanje strokovnega sporazumevanja v drugih jezikih za visokošolske učitelje in študente.

Ukrepi:
- na podlagi temeljite raziskave in analiz strokovno-znanstvenega pisanja na visokošolski ravni, tujih zgledov ter specifičnosti programov se izdela in univerzam ponudi učni načrt za priporočljivi uvodni predmet v 1. letniku prvostopenjskih programov, ki bo vključeval omenjene jezikovne vsebine;
- izdelata se načrt usposabljanja učiteljev za strokovno in pedagoško sporazumevanje v slovenščini in drugih jezikih ter načrt preverjanja jezikovnega znanja v drugih jezikih za tiste učitelje, ki izvajajo izbirne module in programe v drugih jezikih;
- spodbuja se izdelava kakovostnih visokošolskih učbenikov v slovenščini in prevodov kakovostnih učbenikov iz tujih jezikov;
- za potrebe dela na ravni EU se oblikuje poseben magistrski študijski program za pridobitev strokovnega naziva pravnik lingvist.

Kazalniki:
- izdelan učni načrt za strokovno-znanstveno pisanje,
- izdelan načrt usposabljanja in preverjanja znanja učiteljev za sporazumevanje v slovenščini in angleščini,
- izdelan študijski program za naziv pravnik lingvist.

Predvidena sredstva: 10.000 EUR.

Predvideni učinki: usklajeno in učinkovitejše načrtovanje in razvijanje jezikovne zmožnosti učiteljev tako v slovenščini kot angleščini, razvijanje strokovno-znanstvenega jezika posameznih strok, vključno z razvijanjem kontrastivne terminologije.

Nosilec: MIZŠ.

4. cilj: Izboljšati položaj slovenščine kot jezika znanosti

Merila za volitve v nazive visokošolskih učiteljev ter predpisi za akreditacijo visokošolskih programov in ustanov (NAKVIS) so trenutno predvsem rezultat zavedanja o pomembnosti mednarodno potrjene kakovosti slovenske znanosti. Enako ravna pri dodeljevanju sredstev tudi ARRS, ko vrednoti odličnost slovenskih znanstvenikov za dodeljevanje projektnih sredstev.

Gledano razvojno je seveda poudarjanje potrebe po objavljanju v tujih revijah in tujem jeziku razumljivo, saj so merila in z njimi visokošolska habilitacijska politika hotela preseči omejenost slovenskega znanstvenoraziskovalnega dela na domači prostor in ga kakovostno sopostaviti tujemu ter tako povečati odličnost raziskovalnega dela. V časih, ko so

bile tuje objave prej izjema kot pravilo, so se univerze smiselno odzvale s poudarjanjem nujnega objavljanja tudi v tujem jeziku.

Taka politika pa je povzročila zapostavljanje in ponekod popolno ukinitev znanstvenih objav v slovenščini kot nujnega pogoja za napredovanje v znanstvene nazive, za mentorstvo doktorskim študentom ter za vodenje raziskovalnih projektov in programov. To je škodljivo vsaj z dveh vidikov: razvijanja slovenskih terminologij ter slovenščine kot jezika visokošolskega izobraževanja ter usihanja kakovostnih slovenskih revij. Sedanja politika napredovanj tako povzroča, da v nekaterih strokah postaja slovenščina že skoraj obrobni jezik. Smiselno znanstveno in strokovno objavljanje v slovenščini je nujno, če želimo, da znanstvena sfera o svojih spoznanjih učinkovito seznanja slovensko javnost, tako v njenem jeziku sooblikuje družbo znanja ter javnosti vrača vložena javna sredstva.

Med merili za pridobitev najnižje stopnje visokošolskega učitelja zdaj na primer ni merila »obvladovanje slovenščine kot jezika stroke«, med merili za raziskovalno odličnost pa so objave v tujih jezikih praviloma edino merilo znanstvene uspešnosti in veljajo nesorazmerno več kot tiste v slovenščini, tudi tam, kjer obstajajo kakovostne slovenske znanstvene revije.

Če je v preteklosti bilo nujno spodbujati pisanje v tujem jeziku, je danes položaj obrnjen: za razvoj slovenščine v znanosti se mora spodbujati tudi kakovostno objavljanje v slovenskem jeziku. Prav zato bi morale univerze, ARRS in NAKVIS uravnotežiti razmerje med mednarodno in domačo »odmevnostjo« ter spodbujati znanstveno objavljanje tudi v slovenščini.

Ukrep:

- Univerze naj prek habilitacijske politike vzpostavijo spodbude za smotrno objavljanje znanstvenih in strokovnih besedil v slovenščini. Poleg objavljanja v tujem jeziku naj NAKVIS, ARRS in univerze med pogoje za izvolitve in pogoje za financiranje programskih skupin uvrstijo tudi obvezno objavljanje učbenikov, terminoloških gradiv in strokovnih člankov ter monografij v slovenščini (izjeme za zelo ozka področja, kjer bi bilo to smiselno, določi ARRS) – ti so tudi vir za nastajanje terminoloških in jezikovnih baz ter drugih jezikovnih virov, ki so resolucijsko obdelani v naslednjem poglavju.

Kazalnik:

- sprejetje in uvedba sistema habilitacijskih pravil in sistema financiranja programskih skupin s posebnim poudarkom na slovenskih strokovnih objavah.

Predvidena sredstva: /

Predvideni učinki: povečanje strokovnih objav v slovenskem jeziku, razvoj slovenskega strokovnega jezika in terminologije, seznanjanje slovenske javnosti z razvojem slovenske znanosti.

Nosilca: ARRS, MIZŠ (v sodelovanju z univerzami).

2.2 Jezikovna opremljenost

2.2.1 Uvod

Opremljenost slovenščine in slovenske jezikovne skupnosti z jezikovnimi viri, priročniki, orodji in (svetovalnimi) storitvami je obravnavana kot eden ključnih dejavnikov, od katerega je odvisno uresničevanje večjega števila ciljev jezikovne politike. Analize dosedanjega jezikovnega načrtovanja so pokazale, da je ena od osrednjih težav

opremljenosti jezika pomanjkanje sinteze potreb jezikovne skupnosti govorcev slovenščine in s tem povezano nadzorovano načrtovanje jezikovne infrastrukture s strani državnih organov, ki te dejavnosti financirajo. Cilj, ki je skupen vsem podpoglavjem v tem poglavju resolucije, je sprejetje temeljnih usmeritev glede razvoja sodobnih jezikovnih priročnikov, virov, orodij in storitev v obliki posebnega Akcijskega načrta za jezikovno opremljenost.

Obravnava jezikovne infrastrukture je omejena predvsem na priročnike, vire, orodja in storitve, ki so pomembni s stališča jezikovne opremljenosti domačih in tujih govorcev slovenščine za uspešno sporazumevanje v slovenščini, učenje in poučevanje jezika, zagotavljanje ustavnih pravic do uporabe jezika ter zagotavljanje pravic oseb s posebnimi potrebami. Od časa sprejema pretekle resolucije o nacionalnem programu jezikovne politike je prepoznavna sprememba na področju jezikovne infrastrukture predvsem pospešena digitalizacija in razvoj informacijskih in komunikacijskih tehnologij. Ta dva procesa postavljata okvir za nadaljnji razvoj infrastrukture, ki bo glede na svetovne in evropske trende ter hitrost sprememb predvsem digitalna, spletna in mobilna. Evropska unija pri svoji jezikovni politiki kot širšem okviru naše resolucije sledi svetovnim trendom in vlaga v razvoj digitalnih virov za uradne jezike Evropske unije in druge evropske jezike, čemur mora slediti tudi Slovenija in se priključiti pobudam, ki bodo omogočile, da jezikovni priročniki, viri, orodja in storitve za slovenščino ostanejo v okvirih, ki jih Evropska unija želi zagotoviti za vse svoje uradne jezike.

Cilj: Uskladitev dejavnosti pri načrtovanju in izvajanju Akcijskega načrta za jezikovno opremljenost

Ukrepi:

- spodbujanje raziskav o slovenskem jeziku in drugih jezikih, ki sodijo v okvir slovenske jezikovne politike, kot podpora Akcijskemu načrtu za jezikovno opremljenost;
- v okviru sprejemanja Akcijskega načrta za jezikovno opremljenost (5–10 let) se opredeli izdelava jezikovnih priročnikov in razvoj jezikovnotehnoloških virov, orodij in aplikacij za slovenski jezik, ki akterjem na tem področju zagotavlja enakopravno soudeležbo pri vnaprej določenem mednarodno primerljivem razvoju. Akcijski načrt predpostavlja, da se s strani financerja načrta ustanovi posebno telo, ki skrbi za njegovo izdelavo, spremljanje ter koordinacijo različnih virov financiranja. Akcijski načrt se sprejme najpozneje v roku enega leta od sprejema resolucije in nato dosledno izvaja po sprejeti dinamiki;
- ustanovitev institucije ali konzorcija institucij za povezovanje, zbiranje, razvoj in distribucijo jezikovnih virov in tehnologij. Institucija ali konzorcij mora biti vzpostavljen v roku enega leta od sprejema resolucije, pri čemer je treba zagotoviti financiranje za njegovo dolgoročno delovanje.

Kazalniki:

- število raziskav o slovenskem jeziku kot podpora Akcijskemu načrtu za jezikovno opremljenost,
- izdelava Akcijskega načrta za jezikovno opremljenost,
- delovanje institucije ali konzorcija institucij za povezovanje jezikovnih virov in tehnologij.

Predvidena sredstva: 850.000 EUR.

Predvideni učinki: usklajeno načrtovanje in razvijanje nastajanja jezikovnih priročnikov in jezikovne infrastrukture.

Nosilci: MIZŠ, ARRS, MK.

2.2.2 Jezikovni opis

Izhajajoč iz prevladujočih jezikoslovnih teorij, jezik sestoji iz poimenovalnega dela, tj. njegovega besedja, in urejevalnega, to je pravil, po katerih se besede uresničujejo, pregibajo in uporabljajo v besedilu. Jezikovni opis torej sestavljata slovar kot opis besed in besednih zvez in slovnica kot opis pravil, po katerih se te uresničujejo, pregibajo in uporabljajo v besedilu.

Vsak kultiviran jezik ima vsaj po en temeljni enojezični slovar in vsaj eno temeljno slovnico sodobnega knjižnega/standardnega jezika. Ta dva opisa predstavljata trdno osnovo nadaljnjim, bolj ali manj aplikativno naravnanim slovarskim in slovničnim delom, ki prikazujejo za posamezne potrebe izbrano besedje oziroma pravila ali ki to besedje oziroma pravila prikazujejo na drugačen način. Ker se jezik v teku časa spreminja, je vsako tako temeljno delo uporabno le v omejenem časovnem obdobju, ki je danes krajše kot v 20. stoletju. Jezik se zaradi pospešenega razvoja zunajjezikovne stvarnosti v današnjem času bistveno hitreje razvija predvsem v svojem poimenovalnem delu, medtem ko so za upoštevanja vredne spremembe njegovega urejevalnega dela še vedno potrebna desetletja.

V današnjem in polpreteklem času velja za temeljno slovarsko delo sodobnega jezika Slovar slovenskega knjižnega jezika, za temeljno slovnično pa Toporišičeva Slovenska slovnica. Obe temeljni deli sta utemeljeni in uporabni, vendar predvsem zaradi jezikovnih sprememb zadnjih desetletij ne zadoščata več vsem potrebam, ki jih pogojuje današnja jezikovna stvarnost. Druga pomanjkljivost obeh temeljnih del je, da sta bili napisani za prikaz v knjižni obliki in da je le temeljni slovar prešel v digitalno okolje, kateremu zaradi prvotne knjižne zasnove ni prilagojen v polni meri.

Izhajajoč iz dejstva, da slovenščino govori razmeroma majhno število govorcev, je za naslednje obdobje smotrno načrtovati le en temeljni splošni jezikovni opis. Akcijski načrt za jezikovno opremljenost mora predvideti tak slovarski opis sodobne slovenščine, ki bo prilagojen uporabi v spletnem in drugih digitalnih okoljih, pri njem pa bodo bodisi v eni ali v različnih slovarskih bazah na voljo različni podatki o slovenščini, od pomenskih, vezljivostnih, kolokacijskih, frazeoloških, idiomatskih, etimoloških in drugih. Osnovo za opis jezika predstavljajo zbrani empirični podatki o jezikovni rabi, ki zajemajo različne pojavne oblike jezika. Prihodnji akcijski načrt za jezikovno opremljenost mora upoštevati stalen in kontroliran razvoj temeljnih korpusov, ki zagotavljajo možnost kontinuirane analize slovenskega jezika za potrebe jezikovnega opisa. Med njimi so referenčni korpus slovenščine, širitev in nadgradnja govornega korpusa, korpus besedil s spleta, multimodalni korpusi (besedilo + slika + zvok), korpusi pisne produkcije učencev in dijakov ter drugi korpusi, ki jih bo predvidel prihodnji akcijski načrt.

V obdobju, ki ga pokriva resolucija, je treba začeti načrtovanje izdelave znanstvene slovnice slovenskega jezika, ki bo prikazovala današnji slovnični ustroj slovenskega knjižnega/standardnega jezika kot povezovalnega jezika vseh Slovencev.

Za dodatno jezikovno opremljenost bo treba dokončati, sestaviti oziroma prilagoditi digitalnemu okolju še slovarje, pri katerih smo Slovenci v zamudi, zlasti sinonimni slovar, slovar besednih oblik vseh standardnih nelastnoimenskih besed, ki bo vseboval tudi podatke o dinamičnem in tonemskem naglasu, slovar zemljepisnih imen slovenskega narodnega prostora in eksonimov, slovar slovenskih osebnih imen (rojstnih in priimkov); za ohranitev slovenščine kot strokovnega jezika bo treba kontinuirano sestavljati terminološke slovarje različnih strok. Vsa ta dela morajo biti opravljena na način, ki bo omogočal njihovo medsebojno povezovanje in povezovanje s temeljnim slovarjem (in v perspektivi temeljno slovnico) v digitalni obliki ter njihovo dostopnost prek sodobnih medijev.

Na osnovi teh temeljnih del je treba izdelati priročnike za druge ciljne uporabnike. To so predvsem slovarji in slovnice za različne stopnje izobraževanja rojenih govorcev, za tiste, katerih materni jezik ni slovenščina, in za osebe s posebnimi potrebami.

Ob tem se ne sme pozabiti, da slovenščina ni samo današnji knjižni/standardni jezik. Slovenščina so tudi narečja in slovenščina ima tudi zgodovino in predzgodovino. Zato je treba posvetiti pozornost tudi dialektološkim raziskavam, zlasti pisanju lingvističnih atlasov, narečnih slovarjev in monografij o posameznih (zamirajočih) narečjih, ter zgodovinsko- in primerjalnojezikoslovnim raziskavam, zlasti sestavi zgodovinskega slovarja slovenskega jezika, zgodovinske slovnice, prenovi etimološkega slovarja itd.

Cilj: Temeljni opis sodobne knjižne/standardne slovenščine, specializirani jezikovni opisi, dialektološki, zgodovinsko- in primerjalnojezikoslovni opisi

Ukrepi:
- sprejetje temeljnih usmeritev za izdelavo temeljnih in specializiranih priročnikov sodobnega slovenskega knjižnega/standardnega jezika in temeljnih ter specializiranih priročnikov ter drugih slovenističnih del s področja dialektologije, zgodovinskega in primerjalnega jezikoslovja (5–10 let) na nacionalni ravni ter njihovo izdelovanje – kot del Akcijskega načrta za jezikovno opremljenost;
- sprejetje takega bibliometričnega vrednotenja slovarskih in drugih leksikografskih del, ki bo raziskovalce spodbujal k sodelovanju pri sestavljanju temeljnih in specializiranih priročnikov za slovenski jezik;
- oblikovanje prosto dostopnega spletnega portala s čim več dosegljivimi jezikoslovnimi podatki o slovenščini, namenjenega splošnim uporabnikom in strokovni javnosti. Portal mora biti vzpostavljen v roku enega leta od sprejema resolucije, pri čemer je treba zagotoviti financiranje za njegovo vzpostavitev in dolgoročno delovanje.

Kazalniki:
- sprejetje temeljnih usmeritev,
- izdelovanje temeljnih in specializiranih priročnikov za slovenski jezik,
- sprejetje ustreznega bibliometričnega vrednotenja slovarskih del,
- oblikovanje in vzdrževanje spletnega portala.

Predvidena sredstva: 6.300.000 EUR.

Predvideni učinki: usklajeno delovanje na področju izdelave temeljnih in specializiranih jezikovnih priročnikov in njihovo izdelovanje, dostopnost na spletu (enotna vstopna točka) s čim več obstoječih podatkov o slovenščini.

Nosilci: ARRS, MIZŠ, MK (vsi v sodelovanju s SAZU, univerzami in raziskovalnimi inštitucijami).

2.2.3 Standardizacija

Ugotavljanje aktualne jezikovne norme se začne z ugotavljanjem dejanske rabe in njenim vrednotenjem glede na opisano normo – tu se standardizacijska dejavnost tesno povezuje s sistemskim opisom jezika in prva težava obstoječih standardizacijskih pripomočkov je pomanjkanje aktualnih jezikovnih opisov. Za kontinuirano sledenje neskladjem med aktualnim standardom in rabo je treba v Akcijskem načrtu za jezikovno opremljenost predvideti možnosti načrtovane izrabe jezikovnotehnoloških virov in orodij za te potrebe. Gradnja tovrstne jezikovnotehnološke infrastrukture omogoča pridobitev deloma samodejne in (kar je še pomembneje) objektivne podatkovne zbirke, ki se z ustrezno jezikovno interpretacijo lahko uporablja v vseh fazah standardizacijskega procesa.

Koncipiranje normativnih jezikovnih priročnikov, ki so namenjeni najširšemu krogu jezikovnih uporabnikov in s katerimi bo mogoče najbolj učinkovito zadostiti zahtevam po hitri in nedvoumni informaciji glede jezikovnih zadreg, je mogoče le s predhodnimi raziskavami, v

katerih bo odgovorjeno na vprašanji, kako naj bo priročnik za aktivno rabo jezika zasnovan in katera vprašanja govorcev naj rešuje. Standardizacijska dejavnost mora pri iskanju načinov za zapis ugotovljene norme v priročniku upoštevati vse novejše izsledke, s katerimi bi se uporabnikovim pričakovanjem približala v taki meri, da bi dosegla stanje, ki ga obvladujemo s tako imenovanim konceptom minimalne intervencije.

Temeljni kodifikacijski priročnik in Slovenski pravopis skladno s tradicijo, dobro prakso, v okviru svojih zakonskih zadolžitev ter v sodelovanju z vsemi ustanovami s področja jezikovnega načrtovanja potrjuje Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Na podlagi svojih zakonskih zadolžitev sodeluje tudi pri nastajanju vseh drugih temeljnih priročnikov slovenskega jezika z normativnimi vsebinami.

Iz konteksta ideje o spletni jezikovni svetovalnici, ki je postavljena že v resoluciji o jezikovni politiki iz obdobja 2007–2011, je mogoče razbrati, da je med pomembnejšimi cilji jezikovne politike tudi dvig jezikovne samozavesti in ugleda slovenščine med njenimi govorci, kar je mogoče doseči z neformalnim utrjevanjem védenja o jezikovnem standardu. V obdobju izvajanja resolucije je bilo narejenih nekaj raziskav uspešnosti jezikovnih svetovalnic, iz katerih je razvidno, da je potreba po obstoju takega svetovalnega telesa, ki bi hitro in učinkovito razblinjalo dvome jezikovnih uporabnikov glede jezikovnih in z jezikom povezanih vprašanj, postala še bolj nujna. Vse to kaže na nujnost vzpostavitve svetovalnega telesa, ki bi delovalo prek prosto dostopnega spletnega portala s čim več dosegljivimi jezikoslovnimi podatki o slovenščini, s katerim bo mogoče doseči najširši krog laičnih in strokovnih jezikovnih uporabnikov.

Danes večina jezikovnih uporabnikov pri pisanju uporablja računalnik in urejevalnike besedil, v katere so ponudniki tovrstnih storitev (na primer Microsoft) vključili črkovalnike, namenjene odkrivanju in odpravljanju tipkarskih in pravopisnih napak v besedilih. Podobno orodje opozarja na črkovalne napake tudi pri brskanju po spletu (na primer Googlov iskalnik s sintagmo »ste morda mislili …« uporabniku sugerira pogostejšo in zato domnevno pravilnejšo obliko zapisa). V nedavni raziskavi, ki je bila izvedena v širši populaciji jezikovnih uporabnikov, se je izkazalo, da je le malo tistih, ki priporočilo črkovalnika preverijo še v kakem od jezikovnih priročnikov, več pa je tistih, ki orodju zaupajo. Iz odgovorov pa je mogoče sklepati, da bi bil odstotek slednjih še večji, če bi bili prepričani o strokovni podprtosti tega orodja. Z digitalno dobo se tako odpira vprašanje prevlade orodij, ki nastajajo izven dosega in vpliva slovenističnega jezikoslovja ali slovenske jezikovne politike. Posredno poseganje teh orodij na jezikovno rabo se skokovito povečuje in zato odpira vprašanje prikaza jezikovnih podatkov v uporabniku prijaznih aplikacijah, integriranih v urejevalnike besedil in spletne iskalnike. Ena od nalog jezikovne politike v prihodnjem obdobju je zato tudi oblikovanje strategij, s katerimi bo mogoče z dostopom do ustreznih virov in orodij vplivati na ponudnike teh storitev.

Cilj: Izvajanje dejavnosti, s katerimi bodo govorcem slovenščine in tujim govorcem, ki se želijo naučiti slovenščine, zagotovljeni vsi pogoji, da se seznanijo z jezikovnim standardom in se sporazumevajo v skladu z njim

Ukrepi:

- sprejetje temeljnih usmeritev glede razvoja sodobnih standardizacijskih priročnikov in storitev, predvsem v luči novih medijev in spremenjenih navad uporabnikov standardizacijskih pripomočkov – kot del Akcijskega načrta za jezikovno opremljenost;
- vzpostavitev svetovalnega telesa, ki deluje prek prosto dostopnega spletnega portala s čim več dosegljivimi jezikoslovnimi podatki o slovenščini;
- posodobitev kodifikacije v skladu s posodobljenim jezikovnim opisom.

Kazalniki:

- sprejem temeljnih usmeritev,

- vzpostavitev svetovalnega telesa,
- izdaja pravopisnega priročnika.

Predvidena sredstva: 600.000 EUR.

Predvideni učinki: usklajen razvoj in dostopnost sodobnih priročnikov slovenskega standardnega jezika ter svetovalnih storitev na tem področju.

Nosilci: ARRS, MIZŠ, MK (vsi v sodelovanju s SAZU, univerzami in raziskovalnimi inštitucijami).

2.2.4 Terminologija in večjezičnost

Pri načrtovanju večjezičnih virov za prihodnje obdobje ne moremo več govoriti samo o klasičnih dvojezičnih ali terminoloških slovarjih, temveč tudi o slovarskih bazah ali večjezičnih bazah znanja, ki se izkoriščajo bodisi neposredno za preverjanje informacij v ustrezni spletni ali drugi aplikaciji (ali izvedeni tiskani obliki) bodisi za uporabo v orodjih, ki na druge načine pomagajo pri učenju tujih jezikov, prevajanju ali tolmačenju, kot so sistemi za strojno prevajanje, sistemi za računalniško podprto prevajanje, sistemi za podporo tolmačenju itd. Opisane vire je mogoče izkoristiti, če je vzpostavljena ustrezna (spletna) infrastruktura. Predpogoj za nastanek jezikovnih priročnikov in zagotavljanje tehnoloških rešitev, ki rešujejo kontrastivne težave med dvema ali več jeziki, pa je obstoj sodobnih virov in orodij za slovenščino ter opis jezika z enojezičnega stališča.

Pri dosedanjem jezikovnem načrtovanju je veljalo, da so enojezični priročniški viri in orodja za slovenščino domena javnega financiranja, dvo- in večjezični viri in orodja pa so bili prepuščeni bodisi naključnemu entuziazmu posameznikov bodisi komercialni sferi. Z vstopom v digitalno paradigmo ta koncept ne zadostuje, kajti ena od posledic razvoja informacijskih in komunikacijskih tehnologij je ta, da so tradicionalni dvo- ali večjezični priročniki s prestopom v spletno oziroma digitalno okolje postali komercialno bistveno manj zanimivi ali celo nezanimivi, kar kažejo trendi po Evropi in v svetu, ne le v Sloveniji. Po drugi strani je v digitalnem okolju mnogo lažje izkoriščati podatke iz ene baze podatkov za sestavljanje drugih baz s sorodno vsebino, kar velja tudi za dvo- ali večjezične baze, terminološke baze podatkov itd. Z vzpostavitvijo ustrezne infrastrukture je mogoče izdelati večjezične vire tudi za jezike ali specializirana tematska področja, ki do sedaj še niso bila obdelana, česar brez te zaradi manjšega števila ciljnih uporabnikov ne bi bilo realno pričakovati.

Strokovna terminologija je ključna za delovanje Slovenije na številnih ravneh. Zato je treba prizadevanja v okviru državne jezikovne politike usmeriti na opremljanje jezika in jezikovno usposabljanje strokovnjakov na vseh terminoloških področjih. Jeziki z večjim številom govorcev so v prednosti že zato, ker jih na večjem trgu močneje podpira jezikovna industrija (dostopnejše in številnejše sodobne slovarske baze, terminološke zbirke, jezikovni korpusi, sistemi za strojno prevajanje itd.), zato je pri jezikih z manjšim številom govorcev še toliko pomembnejša vloga države. Akcijski načrt za jezikovno opremljenost mora upoštevati to dimenzijo z vzpostavitvijo terminološkega portala kot delom prosto dostopnega spletnega portala s čim več dosegljivimi jezikoslovnimi podatki o slovenščini, ki bo vseboval tudi spletni forum za hitro izmenjavo znanja in mnenj o terminoloških rešitvah med področnimi strokovnjaki in jezikoslovci.

Cilj: Vzpostavitev infrastrukture ter izdelava prosto dostopnih večjezičnih in terminoloških virov in orodij za podporo učenju in poučevanju tujih jezikov in terminološkemu delu

Ukrepi:

- sprejetje temeljnih usmeritev glede izdelave sodobnih dvo- in večjezičnih splošnih ter terminoloških jezikovnih priročnikov (5–10 let) na nacionalni ravni in njihovo izdelovanje – kot del Akcijskega načrta za jezikovno opremljenost;
- vzpostavitev splošnega večjezičnega portala, ki bo del prosto dostopnega spletnega portala s čim več dosegljivimi jezikoslovnimi podatki o slovenščini, kjer bo na voljo večjezična vsebina, zbrana s pomočjo digitalizacije ali z drugimi sredstvi iz obstoječih dvo- ali večjezičnih virov. Portal naj omogoča tudi izkoriščanje moči množice pri nadgrajevanju vsebin in mora delovati kot večjezični agregator podatkov kontrastivne narave iz drugih delov spleta;
- vzpostavitev terminološkega portala kot dela prosto dostopnega spletnega portala s čim več dosegljivimi jezikoslovnimi podatki o slovenščini, ki bo vseboval tako obstoječe kot tudi nastajajoče terminološke slovarje, terminološke baze in učinkovit svetovalni servis ter bo izkoriščal možnosti hitre izmenjave znanja in mnenj med področnimi strokovnjaki in jezikoslovci, ki jih omogoča splet. V okviru portala mora biti predvidena tudi vzpostavitev nacionalnega mehanizma za potrjevanje terminologije Evropske unije;
- spodbujanje projektov, ki predvidevajo sestavljanje na enojezičnem slovenskem temeljnem opisu zasnovanih terminoloških in večjezičnih baz podatkov ter večjezičnih (vzporednih, primerljivih itd.) in terminoloških korpusov.

Kazalniki:

- sprejetje temeljnih usmeritev,
- vzpostavitev splošnega večjezičnega portala,
- vzpostavitev terminološkega portala,
- število podprtih projektov s področja gradnje terminoloških in večjezičnih baz podatkov in priročnikov.

Predvidena sredstva: 600.000 EUR.

Predvideni učinki: dostopnost večjezičnih in terminoloških baz podatkov, poenotenje terminologije.

Nosilci: ARRS, MIZŠ, MK (vsi v sodelovanju s SAZU, univerzami in raziskovalnimi inštitucijami).

2.2.5 Jezikovne tehnologije

Jezikovne tehnologije so zbirno poimenovanje za različna računalniška orodja in aplikacije, ki izrabljajo obstoječe jezikovne (meta)podatke za razreševanje z jezikom povezanih praktičnih dilem uporabnikov (sistemi za prepoznavanje in sinteza govora, strojno prevajanje, strojno podprto prevajanje, črkovalniki, slovnični pregledovalniki, sistemi za samodejno odgovarjanje na vprašanja, besedilno rudarjenje itd.) ali za postopke računalniške analize naravnega jezika za izdelavo zlasti digitalnih jezikovnih priročnikov in virov (postopki tokenizacije, oblikoskladenjskega označevanja, skladenjskega razčlenjevanja, avtomatskega razločevanja pomenov, avtomatskega razreševanja besedilnih koreferenc, prepoznavanja imenskih entitet itd.).

Razvoj informacijskih in komunikacijskih tehnologij v zadnjih 10 letih ustvarja »digitalno vrzel«, zaradi katere bodo jeziki, ki bodo pri tem razvoju zaostajali, postali manj privlačni in konkurenčni v globalno povezanem svetu. Digitalna vrzel ločuje jezike, ki so dovolj prisotni na svetovnem spletu, za katere obstajajo sodobni digitalni viri in so jezikovnotehnološko razviti, od tistih, pri katerih se zaostanek s skokovitim razvojem informacijskih in komunikacijskih tehnologij povečuje. Za večino uradnih jezikov Evropske unije so bili v zadnjih desetih letih izdelani načrti razvoja digitalnih virov in

jezikovnotehnoloških aplikacij, s čimer posamezne države oziroma jezikovne skupnosti na sistematičen in programiran način skrbijo za prehod svojih jezikov v digitalno okolje. Načrti imajo praviloma naslednje cilje: (1) identifikacija dejavnikov na področju jezikovnega opisa, jezikovnih tehnologij in virov; (2) sistematična analiza jezikovne rabe in z njo povezanih potreb jezikovne skupnosti; (3) izdelava seznama obstoječih in manjkajočih računalniških jezikovnih izdelkov in storitev za raziskovalne skupnosti in širšo javnost; (4) vzpostavitev organiziranega skladiščenja, vzdrževanja in distribucije obstoječih priročnikov, virov in orodij; (5) vzpostavitev dolgoročnega programa nastajanja in razvoja digitalnih jezikovnih priročnikov, virov in orodij; (6) vzpostavitev sodelovanja z evropskimi pobudami za izmenjavo digitalnih virov in orodij.

Medsebojno primerljivost takih programov med drugim zagotavlja upoštevanje evropskih pobud, kot so zdaj raziskovalni infrastrukturi CLARIN in DARIAH, infrastrukturni projekti, na primer META-NET, itd.

Pri evalvaciji jezikovnotehnološke razvitosti posameznega jezika se navadno upoštevajo naslednji kazalci. Med jezikovnotehnološke vire (korpusi, baze znanja) spadajo: (1) referenčni korpusi, specializirani korpusi; (2) oblikoskladenjsko in skladenjsko označeni korpusi (odvisnostne drevesnice); (3) semantično in diskurzno označeni korpusi; (4) vzporedni korpusi, pomnilniki prevodov, večjezični primerljivi korpusi; (5) govorni korpusi (posnetki govorjenega jezika, jezikoslovno označeni govorni korpusi, dialoški korpusi); (6) multimedijske in multimodalne baze (besedilo, združeno z video/avdio podatki); (7) semantični leksikoni, slovarji sinonimov, ontologije; (8) jezikovni modeli (statistični modeli za izračun verjetnosti analiz na različnih jezikoslovnih ravneh) in (formalne) slovnice; (9) leksikoni besednih oblik in večbesednih enot; (10) terminološke baze. Med jezikovnotehnološka orodja in aplikacije spadajo: (1) črkovalniki in moduli za preverjanje slovnične ustreznosti; (2) strojno prevajanje, strojno podprto prevajanje v različne jezike; (3) sinteza in prepoznava govora (govorni informacijski sistemi, pripomočki za učenje govorjene slovenščine, prenosni in vgradni uporabniški vmesniki, sistemi za govorno upravljanje tehniških sistemov); (4) tokenizacija, oblikoskladenjsko označevanje, oblikoslovna in besedotvorna analiza in sinteza; (5) skladenjsko razčlenjevanje (površinska ali globinska skladenjska analiza stavkov, vezljivost); (6) stavčna semantika (avtomatsko razločevanje pomenov, pomenske vloge); (7) semantika besedila (avtomatsko razreševanje besedilnih koreferenc, analiza sobesedila, luščenje pragmatičnih informacij, sklepanje iz sobesedila); (8) procesiranje diskurza (analiza formalne strukture besedila, analiza retorične strukture besedila, argumentacijska analiza, analiza besedilnih vzorcev, prepoznavanje besedilnih žanrov itd.); (9) luščenje informacij (avtomatsko indeksiranje besedil, multimedijsko luščenje informacij, večjezično luščenje informacij); (10) informacijsko poizvedovanje (prepoznavanje imenskih entitet, dogodkovno/relacijsko poizvedovanje, avtomatsko prepoznavanje mnenj/odnosa, besedilna analitika in besedilno rudarjenje); (11) avtomatska sinteza (tvorba) besedila v naravnem jeziku, sistemi dialoga.

Za prihodnje obdobje je smiselno načrtovati vsaj (a) izdelavo, dodelovanje in vzdrževanje (standardno) označenih referenčnih in specializiranih korpusov slovenskega jezika, vključno z oblikovanjem jezikovnih modelov za statistično podprto verjetnostno analizo jezikovne rabe na različnih jezikoslovnih ravneh ter orodij in aplikacij za njihovo računalniško analizo in vizualizacijo, in (b) delo pri vseh nalogah, ki so naštete v sklopu jezikovnotehnoloških orodij in aplikacij. Terminološke baze bodo vključene v načrtovani terminološki portal.

V okviru Akcijskega načrta izdelave jezikovnih priročnikov in virov je treba predvideti skupne elemente, ki bodo omogočali njihovo povezljivost in s tem prispevali k učinkovitejši uporabi virov pri izdelavi jezikovnih priročnikov.

Ena od temeljnih zadreg pri dosedanjem razvoju proračunsko financiranih orodij in virov je ta, da po koncu projektov oziroma obdobja financiranja večinoma niso dostopni za javno uporabo oziroma jih ni več mogoče najti, vzpostaviti ali uporabiti. Analogna težava je nejasen status avtorskih pravic oziroma dostopnosti pri priročnikih, virih in aplikacijah, ki že obstajajo. Za premostitev te zadrege je treba ustanoviti institucijo ali konzorcij institucij za povezovanje, zbiranje, razvoj in distribucijo jezikovnih tehnologij, financiranih z javnimi sredstvi, ki bo skrbela za njihovo trajno in čim bolj prosto dostopnost za vse uporabnike. Pri jezikih z manjšim številom govorcev, kot je slovenščina, je potrebno, da so viri dostopni tudi za morebitno komercialno uporabo, kjer je to dopustno in mogoče, saj je to eden od učinkovitih načinov spodbujanja rabe jezika v digitalnem okolju.

Cilj: Spodbujanje razvoja jezikovnih tehnologij za slovenski jezik, ki vključuje vzpostavitev potrebne infrastrukture ter izdelavo čim bolj prosto dostopnih virov in orodij

Ukrep:

- sprejetje temeljnih usmeritev razvoja sodobnih jezikovnih tehnologij na nacionalni ravni (5–10 let) in njihovo izdelovanje – kot del Akcijskega načrta za jezikovno opremljenost.

Nosilci: ARRS, MIZŠ, MK.

Kazalnika:

- sprejetje temeljnih usmeritev,
- število novih jezikovnotehnoloških orodij, aplikacij, virov.

Predvidena sredstva: 2.200.000 EUR.

Predvideni učinki: usklajen načrt razvoja jezikovnih tehnologij, ki bo temeljil na temeljiti preverbi stanja in postavljenih prioritetah.

Nosilci: ARRS, MIZŠ, MK.

2.2.6 Digitalizacija

Prehod v digitalno okolje predpostavlja, da sčasoma vsa besedilna ali druga gradiva (avdio, video itd.), ki predstavljajo kulturno in znanstveno dediščino, postanejo (prosto) dostopna v digitalni obliki. Prosta dostopnost takšnih jezikovnih virov spodbuja njihovo uporabo na digitalnih medijih, vključno z medsebojno povezljivostjo, in nudi empirično osnovo za razvoj jezikovnih tehnologij slovenskega jezika. Prost dostop omogočijo licence, kot so Creative Commons, kjer se avtorji odpovedo (delu) avtorskih pravic nad digitalnim izvirnikom, s čimer se omogoči ne samo pregledovanje, temveč tudi prenos in nadaljnje razširjanje jezikovnih virov.

Digitalizacija obstoječih jezikovnih opisov, ki jih tradicionalno dojemamo v knjižni obliki, in zagotavljanje njihovega prostega dostopa na spletu sta nujna. V času veljavnosti resolucije 2007–2011 je bil prek spletnega vmesnika zagotovljen prost dostop do Slovarja slovenskega knjižnega jezika, Slovenskega pravopisa 2001 in nekaterih drugih priročnikov, v bodoče bo treba spletno dostopnost v okvirih, ki jih določajo slovenski pravni red in mednarodno primerljive uzance, urediti tudi za čim več preostalih ključnih, obstoječih in nastajajočih temeljnih in specialnih jezikovnih opisov in samih podatkovnih baz z namenom vgradnje v sekundarne aplikacije kot tudi za nadaljnji razvoj jezikovnih tehnologij za slovenski jezik. Odprtost je tudi tehnološko pogojena, zato naj bi bili jezikovni priročniki in viri zapisani z ustreznimi mednarodnimi standardi in priporočili, kot so XML in standardi ISO, predvsem tistimi, izdelanimi v Tehničnem odboru TC 37 »Terminologija in drugi jezikovni viri«, pa tudi drugimi relevantnimi priporočili, kot na primer Konzorcija za zapis besedil (Text Encoding

Initiative, TEI). Obstoječi terminološki priročniki naj se objavijo na načrtovanem terminološkem portalu.

V Sloveniji obstaja že vrsta digitalnih knjižnic, ki omogočajo digitalni dostop do polnega besedila. Osrednja zbirka je dLib, digitalna knjižnica Slovenije, ki pa za večino starejšega slovenskega slovstva ponuja skenograme oziroma iz njih avtomatsko zajeto polna besedila, ki imajo zaradi starih izvirnikov precej napačno optično prepoznanih delov. Korekcije so zamuden, vendar potreben del izdelave kvalitetnih čistopisov, ki jih je nato možno jezikovnotehnološko digitalno umestiti. Izdelovanje čistopisov starejše jezikovne produkcije je potrebno spodbujati tudi s pomočjo izkoriščanja moči množice pri vnašanju in popravljanju jezikovnih virov – primer dobre prakse predstavlja Slovenska leposlovna klasika na Wikiviru.

Država mora podpirati znanstveno produkcijo v slovenskemu jeziku, ki je dragocen vir slovenskega strokovnega izrazja in strokovnega izražanja. Možnosti za zajem, procesiranje in distribucijo takih besedil doslej niso bile polno izkoriščene. Z omogočanjem dostopa do teh del, kot so na primer objave v znanstvenih in strokovnih zbornikih in revijah, je mogoče ta besedila jezikovnotehnološko obdelati in dati na voljo posameznim znanstvenim skupnostim za namene upravljanja s terminologijami v okviru splošnega terminološkega portala kot dela prostodostopnega spletnega portala s čim več dosegljivimi jezikoslovnimi podatki o slovenščini.

Cilj: Spodbujanje digitalizacije in omogočanje prostega dostopa za vse obstoječe jezikovne vire in priročnike, ki predstavljajo kulturno dediščino oziroma znanstveno produkcijo, vezano na slovenski jezik

Ukrepa:
- v mehanizem izbire projektov, katerih namen je produkcija jezikovnih virov in priročnikov, financiranih z javnimi sredstvi, se vgradi zahteva, ki zagotavlja, da so izdelani viri in priročniki v največji možni meri standardizirani in dostopni tudi prek spleta;
- dodelitev infrastrukturnih raziskovalnih sredstev za tiste programe, ki vsebujejo digitalizacijo pisne kulturne dediščine (ta ne zajema le izdelave skenogramov, temveč tudi čistopise, za pomembne dokumente pa tudi tekstnokritične izdaje) in digitalizacijo ali prilagajanje digitalnemu okolju jezikovnih priročnikov za slovenščino, in tistim, ki zagotavljajo spletni dostop do celotnih besedil znanstvene produkcije v slovenskem jeziku.

Kazalniki:
- izvedba zapisanih ukrepov,
- število digitaliziranih del pisne kulturne dediščine,
- število digitaliziranih priročnikov za slovenščino,
- dostop do digitaliziranih besedil znanstvene produkcije v slovenščini.

Predvidena sredstva: 300.000 EUR.

Predvideni učinki: povečanje števila in večja dostopnost digitaliziranih del pisne kulturne dediščine, priročnikov za slovenščino in besedil znanstvene produkcije.

Nosilci: MIZŠ, ARRS, MK.

2.2.7 Govorci s posebnimi potrebami

Na področju jezikovne opremljenosti za osebe s posebnimi potrebami so kot specifična področja, ki presegajo splošno opremljenost jezika z jezikovnimi viri in orodji,

izpostavljeni predvsem slovenski znakovni jezik, pripomočki za slepe in slabovidne, pripomočki za osebe z govorno-jezikovnimi težavami ter tehnični pripomočki za osebe z disleksijo (z bralno-napisovalnimi težavami).

Razvijanje slovenskega znakovnega jezika izhaja iz določil Zakona o uporabi slovenskega znakovnega jezika in resolucija spodbuja vse dejavnosti, ki so del rednega izvajanja določil zakona. Izven teh se osredotoča na nove možnosti, ki jih prinašajo sodobne tehnologije, ter spodbuja razvoj infrastrukture, ki omogoča, da gluhe osebe lahko uveljavljajo pravico uporabljati znakovni jezik v vseh postopkih pred državnimi organi, izvajalci javnih pooblastil oziroma izvajalci javne službe, prav tako pa tudi v vseh drugih življenjskih situacijah, v katerih bi jim gluhota pomenila oviro pri zadovoljevanju njihovih potreb. Med deli infrastrukture, ki so namenjeni zadovoljevanju teh potreb, so predvsem razvoj multimedijskega slovarja znakovnega jezika ter vse tehnološke aplikacije, ki vključujejo znakovni jezik (na primer servisi za tolmačenje znakovnega jezika s pomočjo video povezave, sistemi za samodejno razpoznavo znakovnega jezika in podobni).

Infrastruktura, namenjena slepim in slabovidnim osebam, vključuje velik del tehnoloških rešitev in aplikacij, ki so namenjene vsem govorcem. Med njimi so izpostavljeni predvsem vsi sistemi za avtomatsko razpoznavo in sintezo govora ter jezikovni viri, potrebni za izgradnjo teh sistemov. Poleg osnovnih sistemov resolucija spodbuja razvoj jezikovno specifičnih tehnologij, vključenih v dodatke, namenjene slepim in slabovidnim, kot na primer v naprave za branje elektronskih datotek ali predvajanje digitalno posnetih zvočnih knjig, bralnike zaslonov na računalnikih ali mobilnih napravah, (ročni) bralniki z izgovorom besedila itd. Eno od pomembnih področij je tudi lokalizacija programske opreme, ki je namenjena slepim in slabovidnim, ter tehnološka podpora jezikovno specifičnim potrebam za delo z brajico.

Za osebe z disleksijo (bralno-napisovalnimi težavami) so pomembni specifični tehnični pripomočki, na primer elektronski bralniki – naprave za branje elektronskih datotek ali predvajanje digitalno posnetih zvočnih knjig, bralniki zaslonov na računalnikih ali mobilnih napravah, (ročni) bralniki z izgovorom besedila, pametna pisala itd.

Za osebe z motnjo v duševnem razvoju in druge osebe, ki težje berejo in razumejo prebrano (na primer osebe po poškodbi glave), je pomemben razvoj sodobnih tehnoloških aplikacij, ki (hkrati s poenostavitvijo vsebine) omogočajo lažje branje besedila.

Cilj: Opremljenost oseb s posebnimi potrebami s specifičnimi jezikovnimi in jezikovnotehnološkimi pripomočki in orodji

Ukrepi:

- vzpostavitev osrednje institucije z namenom povezovanja, zbiranja, razvoja, distribucije jezikovnih virov in tehnologij za področje slovenskega znakovnega jezika. Institucija mora biti vzpostavljena v roku enega leta od sprejema Resolucije, pri čemer je treba zagotoviti financiranje za njeno dolgoročno delovanje;
- vključitev specifičnih virov in orodij za osebe s posebnimi potrebami v Akcijski načrt za jezikovno opremljenost;
- opis sodobne norme, standardizacija in spodbujanje znanstvenoraziskovalnega dela na področju slovenskega znakovnega jezika;
- izdelava orodij za komunikacijo s slepimi in slabovidnimi, gluhimi in naglušnimi, z gluho-slepimi ter osebami z disleksijo in motnjo v duševnem razvoju, ki omogočajo izboljšanje njihove sporazumevalne zmožnosti.

Kazalniki:

- vzpostavitev institucije za koordinacijo,
- vključitev virov in orodij v akcijski načrt,

- število znanstvenoraziskovalnih del na področju slovenskega znakovnega jezika,
- število izdelanih orodij za komunikacijo za govorce s posebnimi potrebami

Predvideni učinki: povečanje števila znanstvenoraziskovalnih del na področju slovenskega znakovnega jezika kot osnove za nadaljnje ukrepe, zlasti izdelavo orodij za komunikacijo govorcev s posebnimi potrebami s ciljem povečanja njihovih sporazumevalnih možnosti.

Predvidena sredstva: 400.000 EUR.

Nosilci: MIZŠ, MDDSZ, ARRS, MK.

2.3 Formalnopravni vidiki slovenske jezikovne politike

Nadaljnje formalnopravno uokvirjanje slovenske jezikovne politike je potrebno, pri tem pa je treba tehtati med večjo ali manjšo ustreznostjo urejanja bodisi s »krovnim« zakonom bodisi s posameznimi določbami posebnih področnih zakonov, uredb in drugih aktov, ki se dotikajo jezikovne rabe.

Za evalviranje in predloge morebitnega revidiranja in nadgrajevanja formalnopravnega okvira jezikovne ureditve Republike Slovenije je prvenstveno zadolžena Služba za slovenski jezik na MK.

Ta mora pri tem delovati na naslednjih splošnih načelih:
- Formalnopravna določila v zvezi s statusom, obvezno rabo in obveznim znanjem slovenščine in drugih jezikov morajo biti jasna, zavezujoča, splošno sprejemljiva v javnosti, medsebojno usklajena in realno izvedljiva z natančno predvidenimi jezikovnonačrtovalnimi koraki, seveda pa tudi vsebinsko skladna z Ustavo Republike Slovenije in pravnim redom Evropske unije.
- Zdaj veljavna zakonska in druga pravna določila, ki zadeve v zvezi z jeziki urejajo le načelno, bodisi z zagotavljanjem prednostnega položaja slovenščine bodisi z zagotavljanjem pravic govorcem slovenščine in drugih jezikov, pa so bila v času od svojega sprejetja neuresničena, sistematično neupoštevana ali drugače prezrta, je treba ali izločiti iz zakonodaje ali jih dopolniti v skladu s prejšnjim odstavkom.
- Zakonska določila glede položaja, obvezne rabe in znanja jezikov morajo ustrezati pravno ter demokratično legitimnim sporazumevalnim potrebam državljanov in drugih prebivalcev Republike Slovenije ter drugih govorcev slovenščine.
- Zakonska določila naj odločilne subjekte v slovenski jezikovni situaciji jasno zavezujejo k jezikovnemu in jezikovnonačrtovalnemu ravnanju, ki bo skladno s cilji tega jezikovnopolitičnega programa.

Zakon o javni rabi slovenščine je bil sprejet leta 2004 in v nekaterih točkah dopolnjen leta 2010. V letih od njegovega sprejema so se na nekaterih področjih javnega življenja, ki ga ureja, pokazale nove okoliščine, ki napeljujejo na možnost generalne novelacije zakona. Premislek o spremembi zakonodaje pa mora temeljiti na skrbnem pregledu uresničevanja (tudi v obliki študij jezikovne situacije) in na upoštevanju nekaterih že zaznanih področij, ki bi potrebovala pravno preureditev.

Že evidentirana vsebinsko in izvedbeno problematična mesta v veljavnem formalnopravnem jezikovnopolitičnem okviru Republike Slovenije so med drugim: (1) *Navodilo o ugotavljanju jezikovne ustreznosti firme pravne osebe zasebnega prava oziroma imena fizične osebe, ki opravlja registrirano dejavnost, pri vpisu v sodni register ali drugo uradno evidenco* (Uradni list RS, št. 53/06), ki izhaja iz 19. člena Zakona o javni rabi slovenščine, sam postopek ugotavljanja slovenskosti premalo objektivizira, saj kot merilo

ustreznosti firme navaja tako reprezentativne korpuse kot nekaj etimološko obarvanih kriterijev. Ta ohlapnost dopušča delno arbitrarnost pri odločanju o ustreznosti poimenovanja, zato je treba navodilo izboljšati. (2) Določila o potrebnem znanju slovenščine in drugih jezikov za posamezne poklice in druge namene (*Zakon o javni rabi slovenščine, Uredba o potrebnem znanju slovenščine za posamezne poklice oziroma delovna mesta v državnih organih in organih samoupravnih lokalnih skupnosti ter pri izvajalcih javnih služb in nosilcih javnih pooblastil,* področni zakoni); dejansko je mogoče znanje slovenščine na različnih stopnjah glede na obstoječi certifikatni sistem zahtevati samo od tujih govorcev slovenščine; za domače govorce slovenščine bi bilo treba bodisi razviti dodaten sistem potrjevanja ravni znanja slovenščine bodisi raven jezikovnega znanja posredno zahtevati s stopnjo izobrazbe, kot se dejansko izvaja že zdaj. Hkrati bi vsaj za zaposlitve v javnem sektorju morali formalnopravno in vsebinsko uskladiti zahteve po certificiranem znanju slovenščine in drugih jezikov ter poskrbeti za njihovo primerljivost z lestvicami Skupnega evropskega jezikovnega okvira. Zdaj veljavni certifikatni sistem za slovenščino kot tuji jezik, ki je tudi mednarodno priznan, mora dobiti zakonsko pravno podlago. (3) Določila o slovenščini kot učnem jeziku slovenskih javnih visokošolskih ustanov; pravni okvir mora zagotoviti nadaljnjo krepitev slovenščine kot učnega jezika v slovenskem visokem šolstvu in kot znanstvenega jezika, hkrati pa zagotoviti tako prožno jezikovno ureditev, ki bo omogočala nadaljnjo krepitev kakovostnega mednarodnega visokošolskega in znanstvenega sodelovanja.

1. cilj: Zagotovitev raziskovalnih in empiričnih podlag za učinkovito jezikovno politiko

Ukrepi:
- raziskave izbranih vidikov jezikovne situacije v vlogi presoje učinkovitosti veljavnega formalnopravnega okvira jezikovne ureditve Republike Slovenije;
- sistematično evalviranje in oblikovanje predlogov za revidiranje in nadgrajevanje formalnopravnega okvira jezikovne ureditve Republike Slovenije v koordinaciji Službe za slovenski jezik;
- priprava celovitega pregleda in ocene slovenske jezikovne situacije za potrebe priprave naslednjega nacionalnega programa za jezikovno politiko.

Kazalniki:
- število ciljnih raziskav o vidikih slovenske jezikovne situacije,
- število evalvacij in predlogov za revidiranje formalnopravnega okvira,
- pripravljen pregled in ocena slovenske jezikovne situacije.

Predvidena sredstva: 250.000 EUR.

Predvideni učinki: učinkovitejši formalnopravni okvir slovenske jezikovne politike in celovita ocena slovenske jezikovne situacije glede na različne parametre (vitalnost javnih domen jezika, potrebe različnih tipov govorcev, tudi v zamejstvu, izseljenstvu, zdomstvu), ki bosta služila za pripravo novega nacionalnega programa za jezikovno politiko.

Nosilci: MIZŠ, MK, MNZ.

2. cilj: Zagotovitev pogojev za enakopravno javno rabo in razvoj italijanskega ali madžarskega jezika na območjih občin, v katerih živita italijanska ali madžarska narodna skupnost

Ukrepi:
- ustreznejša sistemska nadgradnja dvojezičnega poslovanja,
- priprava potrebnih zakonskih aktov za izvedbo jezikovne politike na področju manjšinskih jezikov,

- uresničevanje vidne dvojezičnosti na območjih občin, v katerih živita italijanska ali madžarska narodna skupnost,
- uresničevanje varstva potrošnikov tudi v italijanskem in madžarskem jeziku na teh območjih,
- ureditev in izvajanje ustreznega nadzora nad uresničevanjem določb zakonskih aktov, programom jezikovne politike in financiranjem.

Kazalniki:
- priprava zakonskih in podzakonskih aktov za implementacijo ustavnih določil in nacionalno sprejetih jezikovnih politik,
- odprava kršitev uveljavljanja komuniciranja in vodenja postopkov javnih uslužbencev in funkcionarjev v italijanskem ali madžarskem jeziku ter izdajanja dokumentov tudi v italijanskem ali madžarskem jeziku na omenjenih območjih,
- odprava kršitev uveljavitve dvojezičnih obrazcev, tiskovin, e-uprave in drugega pri poslovanju oseb javnega prava na omenjenih območjih,
- odprava kršitev vseh oblik vidne dvojezičnosti na omenjenih območjih,
- odprava kršitev pri rabi italijanskega in madžarskega jezika na področju varstva potrošnikov in oglaševanja na omenjenih območjih,

Predvidena sredstva: 200.000 EUR.

Predvideni učinki: usklajeno načrtovanje, razvijanje, uresničevanje in nadzor nad uresničevanjem jezikovnih politik, dosledno poslovanje oseb javnega prava tudi v italijanskem in madžarskem jeziku na teh območjih, večje upoštevanje vidne dvojezičnosti ter varstva potrošnikov in oglaševanja tudi v omenjenih jezikih na teh območjih, nadzor nad uresničevanjem zakonskih aktov, sistemskih politik in financiranja ter vsi ostali ukrepi za dejansko rabo in razvoj dvojezičnosti na omenjenih območjih.

Nosilci: MK, MIZŠ, MNZ

2.4 Slovenščina kot uradni jezik Evropske unije

Slovenščina je z vključitvijo med uradne jezike Evropske unije pridobila večjo mednarodno težo na simbolni ravni, predvsem pa veliko operativnih možnosti za sodelovanje pri raziskovanju in uporabi jezikov v skupnosti s 24 uradnimi jeziki.

Večjezičnost je načelo, ki je vpisano v pravne temelje Evropske unije. Njene bistvene poteze so določene v ustanovitvenih pogodbah, Uredbi Sveta št. 1 iz leta 1958 in pristopnih aktih vsake nove države članice, ki se odloči, da bo svoj državni jezik uveljavila kot enega uradnih jezikov evropske nadnacionalne skupnosti. Utemeljena je s potrebo po demokratičnosti, preglednosti in pravni varnosti za vse državljane Evropske unije. Zato so pravni akti EU dostopni v vseh uradnih jezikih, na zasedanjih Evropskega parlamenta, Evropskega sveta in Sveta EU pa tudi sestankih nekaterih delovnih skupin je zagotovljeno tolmačenje, večina spletnih strani institucij EU je večjezičnih, državljani in pravne osebe lahko komunicirajo z institucijami EU v svojem jeziku. Ta ureditev ima dovolj zagovornikov v EU, da ni videti ogrožena – težko si je predstavljati skupnost, ki bi se temu odpovedala, saj to prav gotovo ne bi bila več skupnost, v katero se je včlanilo 28 držav.

Načelna raven je podrobno urejena, strategija večjezičnosti, ki jo je pripravila Evropska komisija, pa se v zadnjih letih osredotoča na tri glavne vidike: spodbujanje večjezičnosti v izobraževanju, izrabo večjezičnosti za krepitev gospodarske konkurenčnosti in večjezično komuniciranje organov EU z državljani in institucijami. Slednje pomeni redno vsakodnevno zagotavljanje prevajanja in tolmačenja v vse uradne jezike EU s pomočjo

urejenega institucionalnega ustroja, v katerem delujejo dobro organizirani oddelki za posamezni jezik.

Večjezična ureditev Evropske unije in slovensko vključevanje vanjo sta vzpostavila okvir razvoja, znotraj katerega je v zadnjih desetih letih prišlo do premikov na področju strokovnega jezika in jezikoslovne stroke v Sloveniji, predvsem glede prevajanja, tolmačenja in sistematičnejšega urejanja terminologije. Zaradi obsežnega pravno-prevajalskega projekta priprave slovenske različice pravnega reda EU so bile potrebne boljša organizacija delovnih postopkov, vzpostavitev sistematičnega interdisciplinarnega sodelovanja in uvedba poenotene metodologije.

Prav strokovna terminologija je ključna za delovanje Slovenije na številnih ravneh. Zato je treba prizadevanja v okviru državne jezikovne politike usmeriti na opremljanje jezika in tudi jezikovno usposabljanje strokovnjakov na vseh področjih. Naloga državne in javne uprave je zagotavljati sistematično in usklajeno delovanje ključnih resorjev v skrbi za jezikovni razvoj.

Izvajanje nalog v zvezi s slovenščino v EU na podlagi Resolucije o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2007–2011 je potekalo v celotnem obdobju veljavnosti resolucije. Cilj teh nalog je bil opremiti predstavnike Republike Slovenije, ki sodelujejo v institucijah in organih EU, z navodili, kako uresničevati svojo pravico do uporabe slovenščine kot uradnega jezika EU, izboljšati poznavanje rabe jezikov v EU in predvsem zagotoviti ustrezno strokovno, jezikoslovno, terminološko pomoč slovenskim prevajalcem in tolmačem v institucijah EU, da bodo lahko pripravljali zanesljivo slovensko različico zakonodaje EU.

Kljub izdelanim priporočilom ter vzpostavljeni mreži strokovnjakov pa je sodelovanja še vedno premalo. Izboljšan način urejanja terminologije je pomemben zaradi delovanja v EU, a prav tako in predvsem za delovanje slovenske javne uprave, šolstva, znanosti itd.

Poleg tega naj v razmerju do organov EU ostaja aktualno zagovarjanje stališča, da uveljavljanje načela prostega pretoka oseb, blaga, storitev in kapitala ne sme izpodkopavati jasne domicilnosti uradnega jezika posamezne države članice ter da ima država pravico do pravnih varovalk in drugih mehanizmov za nevtralizacijo negativnih jezikovnopolitičnih implikacij prostega pretoka.

1. cilj: Podpora države pri uporabi slovenščine kot uradnega jezika Evropske unije

Tako kot v obdobju prejšnje resolucije je tudi v prihodnjem obdobju treba zagotoviti ustrezno strokovno, jezikoslovno, terminološko pomoč slovenskim prevajalcem in tolmačem v institucijah EU, da bodo lahko pripravljali zanesljivo slovensko različico zakonodaje EU, pa tudi prevajalcem in tolmačem v Sloveniji, ki nas jezikovno predstavljajo v mednarodni skupnosti.

Ukrepa:
- nadaljevanje nalog iz prejšnje resolucije v zvezi s terminologijo oziroma nadaljevanjem prizadevanj za vzpostavitev nacionalnega mehanizma za potrjevanje terminologije Evropske unije;
- intenzivna podpora izobraževalnih programov za povečanje števila slovenskih tolmačev v institucijah Evropske unije in uvedba intenzivnih programov usposabljanja slovenskih tolmačev za uspešno opravljanje postopkov izbire v ustanovah Evropske unije.

Kazalniki:
- vzpostavitev mehanizma za potrjevanje terminologije Evropske unije,
- povečanje števila tolmačev v institucijah EU,

- število izvedenih programov usposabljanja za tolmače.

Predvidena sredstva: 500.000 EUR.

Predvideni učinki: usklajeno prevajanje in potrjevanje terminologije na evropski ravni, izboljšanje položaja slovenščine v okviru Evropske unije.

Nosilci: MZZ, MIZŠ, GSV.

2. cilj: Promocija slovenskega jezika in kulture v Evropski uniji

Ukrep:
- okrepitev obstoječih mehanizmov za sistematično prevajanje in EU-promocijo in/ali distribucijo prevodov slovenskih literarnih del v evropske jezike in vzpostavljanje novih pristopov za povečanje učinkovitosti na tem področju.

Kazalniki:
- evalvacija dosedanjih ukrepov in postavitev novih (ekspertiza),
- število promocijskih dogodkov,
- število promocijskih gradiv.

Predvidena sredstva: 250.000 EUR.

Predvideni učinki: večja prepoznavnost slovenske literarne ustvarjalnosti v okviru Evropske unije.

Nosilci: MIZŠ, MZZ, MK, JAK.

Št. 001-08/13-2/35
Ljubljana, dne 15. julija 2013
EPA 1208-VI

Državni zbor
Republike Slovenije
Janko Veber l.r.
Predsednik

---

[1] V besedilu se, kolikor je smiselno in ustrezno, temeljni subjekti navajajo v moški in ženski slovnični obliki. Na mestih, kjer je to zaradi besedilnih razlogov manj ustrezno, se izrazi, navedeni v moški slovnični obliki, nanašajo tako na ženske kot moške.

[2] Izraz učitelji se smiselno uporablja v ožjem smislu, kjer je to potrebno, pa tudi v širšem in tako vključuje vse strokovne delavce v vzgoji in izobraževanju: učitelje (tudi drugih predmetov), vzgojitelje, knjižničarje, svetovalne delavce.

[3] Servis Web of Science (WoS) omogoča dostop do multidisciplinarnih bibliografskih baz podatkov z indeksi citiranosti: Science Citation Index Expanded® (SCI-EXPANDED), Social Sciences Citation Index® (SSCI) in Arts & Humanities Citation Index® (A&HCI). Vključujejo podatke iz okrog 10.000 najbolj prestižnih in vplivnih znanstvenih revij na svetu za obdobje od leta 1970.